

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Klára Přenosilová

Náhrada nemajetkové újmy tzv. sekundárních obětí

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 19. 12. 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Klára Přenosilová

V Brandýse nad Labem, dne 19. 12. 2016

Poděkování

Ráda bych zde vyjádřila poděkování své rodině za vytrvalou podporu při studiu. Dále bych chtěla poděkovat JUDr. Petru Šustkovi, Ph.D. za odborné vedení této diplomové práce. V neposlední řadě děkuji Janu Kočerovi za čas, který si pro mě vždy našel.

OBSAH

ÚVOD.....	6
KAPITOLA 1	7
1.1. Přímí a nepřímí poškození a tzv. sekundárních obětí.....	7
1.2. Uznání nároků sekundárních obětí v evropském deliktním právu.....	9
1.2.1. Přístup soudů a zákonodárců k nárokům sekundárních obětí v Evropě.....	9
1.2.2. Přístup k nárokům sekundárních obětí na nadnárodní úrovni.....	14
1.3. Aktuální trendy v oblasti náhrady újmy sekundárním obětem v Evropě.....	15
KAPITOLA 2	16
2.1. Moderní vývoj náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí v českém právu	16
2.2. Právo sekundárních obětí na náhradu podle občanského zákoníku.....	19
2.3. Právo sekundárních obětí na náhradu cestou obecné ochrany osobnosti.....	21
2.4. Usmrcení a zvlášť závažné ublížení na zdraví primární oběti	23
2.4.1. Vymezení zvlášť závažného ublížení na zdraví.....	24
2.4.2. Přístup rakouských soudů k ublížení na zdraví primární oběti.....	26
2.5. Obecné předpoklady vzniku povinnosti nahradit újmu	26
2.5.1. Předpoklady při porušení zákonné povinnosti.....	28
2.5.2. Předpoklady při porušení smluvní povinnosti.....	29
2.6. Oprávněné osoby – sekundární oběti	31
2.6.1. První skupina osob blízkých.....	31
2.6.2. Druhá skupina osob blízkých	32
2.6.3. Třetí skupina osob blízkých.....	33
2.6.4. Srovnání s okruhem oprávněných sekundárních obětí podle právní úpravy do 1. 1. 2014.....	34
2.6.5. Srovnání s okruhem oprávněných sekundárních obětí podle rakouské soudní praxe.....	37
2.6. Kvalita nemajetkové újmy sekundárních obětí	39
2.6.1. Kvalita nemajetkové újmy sekundárních obětí v rakouském právu	42
KAPITOLA 3	44
3.1. Rozsah náhrady nemajetkové újmy	44
3.1.1. Jednotlivá kritéria podle ustálené judikatury	47

3.1.2. Spoluúčast, moderační právo.....	51
3.1.3. Okolnosti zvláštního zřetele hodné.....	55
3.2. Výše náhrady.....	57
3.2.1. Návrhy základní výše náhrady.....	58
3.2.2. Výše náhrady podle Nejvyššího soudu.....	60
3.3. Dědění, postoupení a započtení práva sekundární oběti na náhradu.....	62
ZÁVĚR	63
LITERATURA	65
Tištěné zdroje	65
Internetové zdroje.....	67
Seznam rozhodnutí českých soudů a Nejvyššího soudu ČSR.....	68
Seznam rozhodnutí rakouských soudů.....	68
Seznam rozhodnutí dalších cizích soudů.....	69
SEZNAM POUŽÍVANÝCH ZKRATEK	70
RESUMÉ	72
ABSTRACT.....	73
KLÍČOVÁ SLOVA	74
KEY WORDS.....	74

ÚVOD

Úmrtí blízkého člověka, zvláště když přijde nečekaně a je zapříčiněno cizím zaviněním, prožívají pozůstalí zpravidla těžce. Pozůstalí pociťují lítost, stesk po blízké osobě, zármutek či úlek. U některých psychicky méně odolných jedinců může psychická nepohoda přerůst dokonce v klinické onemocnění a mít dalekosáhlé dopady na jejich život a život jejich rodiny (ztráta zaměstnání, rozchod, sebevražda). Snad nejtěžší je vyrovnat se s úmrtím malého dítěte. Je tedy legitimní se ptát, zdali ten, kdo smrt blízkého člověka způsobil, by neměl nějakým způsobem kompenzovat pozůstalým jejich duševní trápení. Vynahradit penězi lidský život zajisté možné není, přesto peněžité kompenzace může sloužit pozůstalým ke zmírnění jejich újmy, poskytnout jim pocit určité satisfakce a ukojit alespoň částečně jejich touhu po spravedlnosti.

Právo na takové životní situace reaguje a na základě zvláštního zákonného ustanovení nebo judikaturním výkladem dospívá k závěru, že pozůstalým za vytrpěnou újmu náleží náhrada v penězích. V právní teorii jsou pozůstalí označovány za tzv. sekundární oběti a peníze jim poskytnuté tím, kdo smrt bližního zavinil, jsou relutární kompenzací nebo náhradou. V rámci českých občanskoprávních předpisů upravuje právo pozůstalých osob blízkých na náhradu ustanovení § 2959 o. z. 2012.

Problematika tzv. sekundárních obětí je ovšem širší a zahrnuje i jiné osoby než blízké osoby pozůstalého. Sekundární oběť je každá osoba, rozdílná od přímého poškozeného, která je oprávněna žádat po škůdci náhradu za utrpěnou nemajetkovou újmu související s újmou přímého poškozeného. V praxi však jednoznačně dominují situace, kdy je nemajetková újma sekundární oběti způsobena újmou jejího rodinného příslušníka či újmou jiné její blízké osoby.

Tématem této práce je náhrada nemajetkové újmy sekundárních obětí s důrazem na ustanovení § 2959 o. z. 2012. Hlavním cílem je zevrubná analýze právního postavení sekundárních obětí podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 a podmínky, za nichž mohou požadovat náhradu své nemajetkové újmy. Úprava ustanovení § 2959 o. z. 2012 není v českém právu novinkou, nýbrž navazuje na předchozí úpravu občanského zákoníku 1964 a rozhodovací činnost českých soudů. Současně je i výsledkem působení evropského deliktního práva na české právo. Jednou z používaných metod v této práci proto je i komparativní analýza. Právní úprava občanského zákoníku 2012 je jednak představována ve srovnání s předchozí českou právní úpravou a judikaturou, jednak je

konfrontována se situací sekundárních obětí v rakouském právu. Čechům je rakouská mentalita blízká mj. z důvodů zeměpisné blízkosti a společné části historie. Řešení životních situací by tak mohlo být v rakouském právu podobné řešení, jež poskytuje české právo. Je zajímavé proto pozorovat, jakým způsobem se vyvinula právní situace sekundárních obětí u „našich soudů“. Pozoruhodné na problematice sekundárních obětí v rakouském právu je zejména to, že je celá vystavena na judikatuře tamních soudů. Rakouský občanský zákoník zvláštní úpravu práva sekundárních obětí na náhradu neobsahuje.

Práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola představuje odborný úvod do problematiky sekundárních obětí (a jiných nepřímých poškozených) a představuje jejich situaci v kontextu evropského deliktního práva. Druhá kapitola se věnuje právní ochraně sekundárních obětí v českém právu a jednotlivým podmínkám, za jejichž splnění má sekundární oběť právo na náhradu. Třetí kapitola je zaměřena na samotnou náhradu újmy sekundární oběti a určení výše náhrady v individuálním případě. Krátce také komentuje praktické otázky dědění, postoupení a započtení náhrady sekundární oběti. Závěr shrnuje nejdůležitější poznatky plynoucí z provedené analýzy.

KAPITOLA 1

1.1. Přímí a nepřímí poškození a tzv. sekundárních obětí

V odpovědnostním závazkovém vztahu stojí proti sobě škůdce (ten, kdo způsobil újmu) a poškozený (ten, v jehož sféře se újma projevila). Podle toho, zdali se odškodňuje újma nastalá ve sféře osoby, která byla porušením právní povinnosti postížena bezprostředně, nebo ve sféře osoby odlišné od této, rozlišuje právní teorie přímého a nepřímého poškozeného. Přímému poškozenému vzniká a nahrazuje se újma přímá. Nepřímému poškozenému vzniká a nahrazuje se újma, která se odvozuje od újmy přímého poškozeného, a nazývá se újmou nepřímou nebo též reflexní. Tímto se zdůrazňuje její základní charakteristika, která spočívá v tom, že se jedná o újmu „odraženou“ od újmy jiné osoby (přímého poškozeného). V souvislosti s nemajetkovou újmou osob se v odborné literatuře¹ často používají namísto pojmů přímý a nepřímý

¹ Zima, P. Nervový šok a sekundární oběti. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 6, s. 216; Ryška, M. Odškodnění sekundárních obětí dle § 2959 ObčZ. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 11, s. 381.

poškozený pojmy primární a sekundární oběť. Sekundární oběť je osobou, která „*utrpí psychickou újmu či šok jako důsledek toho, co se přihodilo třetí osobě (primární oběti), která byla porušením právní povinnosti postížena bezprostředně*“². Zatímco problematika sekundárních obětí a nepřímé nemajetkové újmy je v českém právním řádu relativně novou matérií, a soudy se s ní vzhledem ke změnám, které rekodifikace soukromého práva přinesla, musí ještě vypořádat, s nepřímou neboli reflexní škodou byly soudy konfrontovány již v období Československé republiky. Definici nepřímé škody vyjádřil v odůvodnění svého rozhodnutí Nejvyšší soud Československé republiky, když rozhodl, že nepřímou škodou je, „*vzejde-li třetí osobě, od přímo poškozeného rozdílné, škoda ze škůdcova jednání, jež jest proti osobě jednáním přímo poškozené protiprávním*“.³

Rekodifikace soukromého práva obsahuje několik ustanovení týkajících se nepřímých poškozených. Zákon o obchodních korporacích stanoví v ustanovení § 71 odst. 2 povinnost vlivné osoby nahradit nepřímou újmu společníka ovlivněné společnosti. Občanský zákoník 2012 v ustanovení § 213 umožňuje členovi korporace domáhat se náhrady reflexní újmy způsobené snížením hodnoty účasti tohoto člena v korporaci v důsledku poškození korporace jejím členem nebo členem jejího orgánu. Stěžejní úpravu pro sekundární oběti ovšem představují ustanovení upravující povinnost nahradit vzniklou nemajetkovou újmu sekundární oběti v případě usmrcení a zvláště závažného ublížení na zdraví osoby jí blízké v postavení primární oběti (§ 2959 o. z. 2012). Určitý význam pro nahrazování újmy sekundárních obětí může mít i ustanovení § 2971 o. z. 2012. Na základě tohoto ustanovení je možné odškodnit nemajetkovou újmu primárních i sekundárních obětí. Vzhledem k problematičnosti dovození příčinné souvislosti a k přísným podmínkám, za níž lze náhradu podle ustanovení § 2971 o. z. 2012 poskytnout, bude aplikace tohoto ustanovení na případy sekundárních obětí výjimečná.⁴

² Zima, P. Nervový šok a sekundární oběti. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 6, s. 216.

³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky, Rv I 379/29, *Vážný* 9674.

⁴ Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1754.

1.2. Uznání nároků sekundárních obětí v evropském deliktním právu

Exkurz do moderní historie českého práva ukazuje zřetelný vývoj legislativy i rozhodovací soudní praxe ve prospěch uznání nároků sekundárních obětí při usmrcení osoby blízké v pozici primární oběti. Rekodifikace občanského práva představuje další pokrok v této oblasti, neboť umožňuje odčinit nemajetkovou újmu sekundárních obětí, již utrpěly nejen v důsledku usmrcení primární oběti, nýbrž i v případech, kdy primární oběť nezemřela, ale došlo u ní ke zvlášť závažnému ublížení na zdraví. Obdobný vývoj ve prospěch uznávání nároků sekundárních obětí je patrný i v rámci jednotlivých právních řádů evropských států a vytváří jasný trend evropského deliktního práva, který české právo spoluvytváří i následuje. Dokladem tohoto trendu budiž judikatura soudů a reformní návrhy v oblasti občanského práva deliktního jednotlivých evropských států, nadnárodní projekty na úrovni Evropské unie nebo výstupy Rady Evropy, jimiž se obrací na své členské státy. Ačkoli trend je evidentní, rozdíly v odškodňovací praxi sekundárních obětí jednotlivých evropských států přetrvávají a manifestují se zejména v odlišně definovaném okruhu oprávněných sekundárních obětí (restriktivnější státy uznávají pouze nároky nejbližších členů rodiny, naproti tomu liberálnější státy uznávají nároky i vzdálenějších příbuzných a osob bez formálního právního pouta k primární oběti), v požadované kvalitě utrpěné újmy sekundární oběti (újma může mít podobu čisté citové újmy nebo dosahovat kvality onemocnění) nebo v tom, zdali je újma sekundárních obětí odškodňována pouze při usmrcení primární oběti nebo i při ublížení na zdraví primární oběti.

1.2.1. Přístup soudů a zákonodárců k nárokům sekundárních obětí v Evropě

Mezi evropské země, které běžně nahrazují nemajetkovou újmu pozůstalých v pozici sekundární oběti, patří mj. Belgie, Rakousko, Slovinsko, Švýcarsko, Finsko, Švédsko, Maďarsko⁵, Itálie⁶, Francie⁷ nebo Spojené království⁸. Mimo nastolený trend zůstávají

⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

⁶ Cilínková, M., Kuboň, D. Odškodňování při usmrcení osoby blízké. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 10, s. 34.

Německo a Nizozemí.⁹ K ilustraci vývoje deliktního práva v této oblasti na úrovni jednotlivých evropských států lze blíže představit situaci ve Francii a v Rakousku (země následující trend) a v Německu (země zaostávající za nastoleným trendem). Občanské právo včetně občanského práva deliktního těchto tří zemí je kodifikováno. Vzhledem k tomu, že jejich kodifikace jsou díla více jak 200 let stará, a zvláštní úpravu problematiky náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí neobsahují, právní vývoj v náhradě nemajetkové újmy sekundárních obětí určila zejména aplikační činnost nejvyšších soudů těchto států.

Až do roku 1923 sahá doložitelné rozhodnutí francouzského Kasačního soudu (*Cour de cassation*), kterým bylo zamítnuto¹⁰ dovolání a tím potvrzena správnost rozhodnutí nižších soudů ve věci úmrtí otce čtyř dětí, jenž podlehl smrtelnému zranění způsobené koněm paní Lejarsové, proti níž žaloba směřovala. Kasační soud přijal extenzivní interpretaci pojmu škoda v ustanovení § 1382 CC¹¹, které stanoví povinnost k náhradě škody v důsledku zaviněného porušení právní povinnosti, a rozhodl, že škoda zahrnuje povinnost odškodnit újmu majetkovou i nemajetkovou. S poukazem na to, že úmrtí otce způsobilo u dětí nemajetkovou újmu v podobě pocíťované bolesti a smutku, potvrdil Kasační soud, že dětem náleží peněžitá náhrada této újmy. Tímto rozhodnutím francouzská nejvyšší soudní instance v oblasti soukromého práva uznala nárok sekundárních obětí na náhradu nemajetkové újmy spočívající ve vytrpěné psychické bolesti a zažitém smutku v důsledku usmrcení blízké osoby (ve francouzské právní terminologii *préjudice d'affection* – citová újma). D. Elischer komentuje současný stav ve francouzském právu následující způsobem: ve francouzském právu se nahrazuje i škoda způsobená „oklikou“ (*par ricochet*). Škoda způsobená „oklikou“ je škoda (újma),

⁷ Elischer, D. Citová újma, ztráta naděje, reflexní újma, újma na kráse, budoucí škoda aneb pojetí újmy ve francouzském právu. *Zdravotnické fórum*, 2012, č. 4, s. 28.

⁸ Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1720.

⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

¹⁰ Rozhodnutí francouzského Kasačního soudu, občanskoprávní senát, ze dne 13. února 1923, D. P. 1923, I. 52.

¹¹ Ustanovení §1382 CC ve znění aplikovaném francouzským Kasačním soudem stanovilo: „*Každý čin jakéhokoli člověka, který způsobí jinému škodu, zavazuje toho, v důsledku jehož protiprávního zaviněného jednání škoda vznikla, k její náhradě*“.

kteřou zažívají osoby zásadně odlišné od osoby přímého poškozeneho, jedná se tedy o reflexní škodu (újmę). Typickým případem škody způsobené „oklikou“ je citová újma prožívaná blízkými osobami při ztrátě milované ho člověka nebo výjimečně i při ztrátě zvířete (*prejudice d' affection*). Přístup francouzského Kasačního soudu k odškodňování citové újmy je poměrně liberální. Požaduje pouze, aby se jednalo o újmu osobní, určitou a v přímé souvislosti s újmou primární.¹²

Rakouské soudy byly s uznáním nároku na náhradu nemajetkové újmy osob blízkých zdrženlivější. Zásadním bylo rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu (*Oberster Gerichtshof*) ze dne 16. června 1994,¹³ v němž rakouský Nejvyšší soud potvrdil peněžitou náhradu dítěti za nemajetkovou újmu, kterou utrpělo v důsledku nuceného odloučení od své matky po automobilové nehodě. Při střetu vozidel, který zavinil výlučně žalovaný řidič druhého automobilu, seděla matka žalobkyně za volantem a žalobkyně, které bylo v tu dobu 20 měsíců, seděla upevněna v dětské sedačce na zadním sedadle. Matka žalobkyně utrpěla v důsledku nehody vážná zranění vyžadující její dlouhodobou hospitalizaci v nemocnici, čímž došlo k nucenému odloučení žalobkyně od její matky. Odloučení mělo silně negativní dopad na psychiku žalobkyně a vyvolalo u ní úzkostlivou neurotickou poruchu dosahující kvality ublížení na zdraví (poruchy zdraví). Rakouský Nejvyšší soud přiznal žalobkyni náhradu ve formě bolestného (*Schmerzensgeld*) s poukazem na ustanovení § 1325 ABGB. Ustanovení § 1325 ABGB¹⁴ stanoví právo poškozeneho požadovat po škůdci při ublížení na zdraví náhradu ve formě bolestného. Bolestné vymezuje rakouská právní doktrína jako náhradu nemajetkové újmy, která vznikne v souvislosti s poruchou zdraví, přičemž poruchou zdraví se rozumí poškození tělesného i psychického zdraví. Jelikož u žalobkyně byly prokázány psychické problémy dosahující kvality ublížení na zdraví (poruchy zdraví), bylo jí bolestné rakouským Nejvyšším soudem přiznáno. Žalovaný při dovolání namítal, že se jedná o nepřímou újmu, jež se nenahrazuje. Rakouský Nejvyšší soud však tyto námítky odmítl s tím, že při psychických obtížích dosahujících kvality ublížení na

¹² Elischer D. Citová újma, ztráta naděje, reflexní újma, újma na kráse, budoucí škoda aneb pojetí újmy ve francouzském právu. *Zdravotnické fórum*, 2012, č. 4, s. 28-29.

¹³ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 16. června 1994, 2 Ob 45/93.

¹⁴ Ustanovení § 1325 ABGB stanoví: „Kdo jinému ublíží na těle, uhradí léčebné výdaje zraněného; nahradí mu ušlý, nebo stane-li se poškozeneý neschopný práce, i v budoucnu ušlý výdělek, na žádost mu nad to zaplatí bolestné přiměřené mimořádným okolnostem“

zdraví byla žalobkyně zasažena do svého absolutního práva na fyzickou integritu a tudíž je přímým poškozeným, jehož újma se nahrazuje. Rakouské soudy tedy považují osobu oprávněnou k náhradě formálně-technicky za „přímého poškozeného“ s odůvodněním, že bylo porušeno její vlastní absolutní právo. To ale nic nemění nic na charakteru této oprávněné osoby coby sekundární oběti, neboť nutnou podmínkou vzniku jejího nároku na odškodnění je předcházející újma jiné osoby, se kterou ji pojí citové pouto. Za poslední roky prošla judikatura rakouských soudů dalším vývojem a za určitých podmínek rakouské soudy přiznávají bolestné i v případech, kdy psychická újma utrpená v důsledku usmrcení osoby blízké nedosáhla kvality poruchy zdraví.¹⁵

Stejně jako francouzské a rakouské právo tak i německé právo nadále absentuje bez zvláštní úprava náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí a německé soudy se musely samy vypořádat s nároky sekundárních obětí. Podle A. M. Stiegler¹⁶ se německé soudy doložitelně zabývaly nároky pozůstalých na náhradu nemajetkové újmy již v roce 1903. Za milníkové rozhodnutí v této oblasti je však považováno až rozhodnutí německého Spolkového soudního dvoru (*Bundesgerichtshof*) ze dne 11. května 1971¹⁷, kterým se nejvyšší německá soudní instance obecného soudnictví postavila proti nároku pozůstalého na náhradu nemajetkové újmy a determinovala tím zásadně odmítavý postoj německých soudů k nárokům pozůstalých do budoucna. V rozhodované věci vnesla nárok na peněžitou náhradu pozůstalá manželka, jejíž muž byl usmrcen při střetu s automobilem. Zpráva o smrti manžela vyvolala u žalobkyně psychické obtíže s lékařsky zjištěnými následky. Podle Spolkového soudního dvora však újma žalobkyně, byť z lékařského hlediska byla klasifikována jako poškození zdraví, nepřekročila druhem ani intenzitou rámec újmy, již pozůstalí v důsledku zprávy o smrti člena rodiny obvykle zažívají a nenaplnila proto definici ublížení na zdraví podle ustanovení § 823 odst. 1 BGB, o které žalobkyně svůj nárok opírala. Z toho důvodu Spolkový soudní dvůr odmítl žalobkyni peněžitou náhradu přiznat. V rozhodnutí ze dne 11. května 1971 formulovaný a vůči pozůstalým přísný postoj Spolkového soudu nebyl

¹⁵ Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1720.

¹⁶ Stiegler, A. M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschäden – Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung.* Vídeň, Kolín, Výmarn: Böhlau Verlag, 2009, s. 17.

¹⁷ Rozhodnutí německého Spolkového soudního dvora ze dne 11. května 1971, VI ZR 78/70.

pozdější judikaturou dosud překonán¹⁸ a německé soudy se k náhradě újmy pozůstalých staví zásadně odmítavě.¹⁹

V některých evropských státech, kde doposud absentuje zvláštní úprava náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí v pozitivním právu, se trend uznání nároků sekundárních obětí vedle rozhodovací činnosti soudů projevil prostřednictvím reformních návrhů. Například ve Francii se v rámci reformního projektu francouzského zákoníku „Avant-projet Catala“ předpokládalo, že dojde k zakotvení práva sekundárních obětí na náhradu za utrpenou ekonomickou újmu, jakož i práva na náhradu za osobní citovou újmu.²⁰ Také v rámci rakouského návrhu reformy občanského práva (ABGB) mělo dojít k uzákonění náhrady za nemajetkovou újmu (útrapy) sekundárních obětí. Náhrada měla náležet blízkým osobám primární oběti a to případě usmrcení nebo zvlášť závažného zranění primární oběti. Blízký vztah s primární obětí se podle návrhu předpokládal u manžela, rodiči a dětmi. Ostatní osoby by musely blízký vztah s primární obětí dokázat.²¹ Pokus uzákonit právo pozůstalých rodinných příslušníků na peněžitou náhradu proběhl nedávno i v Německu. Reformní návrh novelizující německý občanský zákoník byl předložen Německému spolkovému sněmu, ten ho však usnesením odmítnul.²²

¹⁸ Na tom nemění ničeho ani nedávné rozhodnutí německého Spolkového soudního dvora ze dne 27. ledna 2015, VI ZR 548/12. V něm soud sice výjimečně náhradu sekundární oběti přiznal, od principů stanovených ve svém rozhodnutí ze dne 11. května 1971 se však neodchýlil.

¹⁹ Stiegler, A. M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschäden – Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung*. Vídeň, Kolín, Výmar: Böhlau Verlag, 2009, s. 21.

²⁰ Elischer, D. Citová újma, ztráta naděje, reflexní újma, újma na kráse, budoucí škoda aneb pojetí újmy ve francouzském právu. *Zdravotnické fórum*, 2012, č. 4, s. 28-29.

²¹ Karner, E. Náhrada ideálních škod podle rakouského návrhu reformy a principů evropského deliktního práva. In: Tichý, L. (ed.) *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Vodnář, 2005, s. 133.

²² Německý Spolkový sněm. *Plenární protokol 18/2006*. 206. zasedání Německého Spolkového sněmu, 18. volební období. [online]. 1. 12. 2016 [cit. 2016-12-14]. Dostupný z [www: <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btp/18/18206.pdf#P.20599>](http://dipbt.bundestag.de/dip21/btp/18/18206.pdf#P.20599).

1.2.2. Přístup k nárokům sekundárních obětí na nadnárodní úrovni

Na nadnárodní úrovni měla podstatný vliv na přístup evropských států k nárokům sekundárních obětí Rezoluce (75) 7 o náhradě za ublížení na zdraví nebo usmrcení přijata Výborem ministrů Rady Evropy dne 14. března 1975²³. Avizovaným cílem Rezoluce (75) 7 je snížit přetrvávající rozdíly mezi právními řády a aplikační praxí soudů v členských státech Rady Evropy mj. i v problematice náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí. K tomu slouží v Rezoluci (75) 7 uvedené zásady, které členské státy mají vzít na zřetel při přípravě národní legislativy v dotčené právní oblasti. Podle zásady č. 19 Rezoluce (75) 7 mají státy přiznávat taxativním výčtem konkretizovaným pozůstalým osobám náhradu za nemajetkovou újmu (duševní utrpení), již utrpěly v důsledku usmrcení primární oběti. Náhrada má náležet manželovi, dítěti, rodiči a snoubenci/snoubence usmrcené primární oběti, a to za podmínky, že mezi pozůstalým a obětí existovalo hluboké citové pouto v době její smrti. Zásada č. 13 Rezoluce (75) 7 přiznává peněžní náhradu za nemajetkovou újmu pro sekundární oběti v případech, kdy ublížení na zdraví primární oběti nemělo fatální důsledky. Náhrada má příslušet výlučně otci, matce a manželu primární oběti, jež kvůli ublížení na zdraví (poškození psychického nebo tělesného zdraví) utrpěli nemajetkovou újmu, jiné osoby Rezoluce (75) 7 z nároku vylučuje. Podmínkou vzniku nároku vyjmenovaných osoby je, aby újma v podobě duševního utrpení těchto osoby byla mimořádné povahy.

Dalším nadnárodním evropským projektem zabývajícím se náhradou nemajetkové újmy sekundárních obětí jsou Principy evropského deliktního práva Evropské skupiny deliktního. Čl. 10.301 odst. 1 PETL stanoví, že náhrada za nemajetkovou újmu náleží osobám s blízkým vztahem k primární oběti, která utrpěla smrtelné zranění nebo velmi závažné zranění avšak bez fatálních následků. Okruh oprávněných sekundárních obětí PETL neomezuje na rodinné příslušníky, může jím být každá osoba v blízkém vztahu k primární oběti bez právního pouta k ní.²⁴

²³ Výboru ministrů Rady Evropy. *Rezoluce (75) 7 o odškodnění za ublížení na zdraví nebo usmrcení*. [online]. 14. 3. 1975 [cit. 2016-12-14]. Dostupný z [www](https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900016804f2a17): <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900016804f2a17>>

²⁴ Vlasák, M. Náhrada nemajetkové újmy v Principech evropského deliktního práva (PETL) a v návrhu občanského zákoníku. *Jurisprudence*, 2009, roč. 18, č. 4, s. 40 a násl.

1.3. Aktuální trendy v oblasti náhrady újmy sekundárním obětem v Evropě

Aktuální vývoj deliktního práva na evropském kontinentu se vyznačuje obecně zvyšujícím se počtem případů, ve kterých soudy přiznaly peněžitou náhradu nemajetkové újmy, a současně narůstá výše přiznané náhrady. Příkladem, že takový vývoj probíhá i v oblasti náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí, je situace v Bulharsku. Impulzem k tomu se stal případ krasobruslařské bulharské hvězdy Maxima Staviského. Ve vysoké rychlosti a s vyšším než zákonem povoleném množstvím alkoholu v krvi narazil Staviski do jiného automobilu a způsobil tragickou nehodu. Při zemřel řidič druhého vozidla a jeho spolujezdkyně upadla do kómatu. Rodinní příslušníci posádky druhého vozidla požadovali po Staviskim náhradu za újmu, kterou jim smrt a závažné ublížení na zdraví jejich bližních způsobila. Rodinní příslušníci si byli přitom dobře vědomy toho, že Staviski byl mediálně známá a majetná osoba, rozhodli se toho využít a po Stravicim požadovali mimořádně vysokou náhradu. I když Bulharský Nejvyšší soud (*Vurhoven kasatsionen sud*) ve výsledku požadovanou výši náhrady ponížil,²⁵ nastartoval tento případ výrazný růst výše přiznávaných náhrad, který byl následně potvrzen i bulharskými vyššími soudními instancemi.²⁶

I přes zvyšování náhrad přiznávaných sekundárním obětem, přetrvávají i nadále patrné rozdíly ve výši přiznaných náhrad mezi jednotlivými státy Evropy. Je tomu proto, že výše nemajetkové újmy bývá zpravidla stanovena v návaznosti na společenský a životní standard v zemi poškozeného (sekundárních obětí), a ty se v jednotlivých evropských zemích liší.²⁷

Při samotném rozhodování o rozsahu náhrady za nemajetkovou újmu obecně se upřednostňuje volné uvážení soudu, naopak proti tomuto trendu jdou snahy o paušalizaci náhrady újmy a určování výši náhrady podle tabulek.²⁸

²⁵ Rozhodnutí bulharského Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2008, 371/2008.

²⁶ Vlasák, M. Aktuální vývoj práva civilních deliktů napříč Evropou na pozadí mezinárodní konference „European Tort Law 2008“. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 13, s. 489 a násl.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

KAPITOLA 2

2.1. Moderní vývoj náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí v českém právu

Poskytuje-li právo sekundárním obětem náhradu za nemajetkovou újmu, kterou utrpěly v důsledku usmrcení nebo zvláště závažného ublížení na zdraví osoby blízké (primární oběti) činí tak, aby jejím prostřednictvím chránilo osobnosti člověka a jeho právu soukromí, jehož součástí je v souladu s rozhodovací praxí Evropského soudu pro lidská práva a českého Ústavního soudu právo na rodinný život a právo rozvíjet rodinné vztahy²⁹. Chráněným statkem při poskytování náhrady sekundárním obětem jsou rodinné vztahy a obdobné sociální vztahy s dalšími blízkými osobami vyznačující se určitou kvalitou (intenzitou) a jejich rozvoj. Zásahem do těchto vztahů totiž dochází k přetrhání a znemožnění dalšího jejich rozvoje, což se negativně promítá do nemajetkové (osobní) sféry sekundární oběti.

Právo sekundárních obětí na peněžitou náhradu bylo v občanskoprávní oblasti nejdříve dovozeno aplikační soudní praxí. Oproti tomu v oblasti pracovněprávní se jedná o tradiční právní institut upravený pracovněprávním kodexem³⁰. Jednorázovou peněžitou náhradu pro pozůstalého po zaměstnanci, jenž zemřel v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání, stanovil od počátku své účinnosti zákoník práce 1965. Náhrada se vyplácela vyjmenovaným oprávněným osobám, a její výše byla stanovena fixně.³¹ Zákoník práce 2006, jenž zákoník práce 1965 nahradil, obsahuje rovněž

²⁹ Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 553 a násl.

³⁰ Vojtek, P. Nároky třetích osob, zejména pozůstalých. In: Tichý, L. (ed.) *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: Sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Vodnář, 2005, s. 77 a násl.

³¹ Peněžitá jednorázová náhrada pro pozůstalé byla upravena v ustanovení § 187 odst. 1, písm. d) a § 200 odst. 1 zákoníku práce 1965. Pro dítě mající nárok na sirotčí důchod činila výše náhrady původně 5 000 Kčs (později byla zvýšená až na 80 000 Kč), pro manžela a v odůvodněných případech také rodičům zemřelého činila původní výše náhrady 3 000 Kčs (později zvýšená až na 50 000 Kč) Vojtek, P. Nároky třetích osob, zejména pozůstalých. In: Tichý, L. (ed.) *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: Sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*, Praha: Vodnář, 2005, s. 79.

ustanovení o náhradě nemajetkové újmy pro pozůstalé po zaměstnanci. Podle původního znění zákoníku práce 2006 byla náhrada fixní³², od účinnosti novelizujícího zákona č. 365/2011 Sb. stanoví zákoník práce 2006 minimální výši náhrady pro pozůstalé, a soud má tedy prostor k tomu, aby v odůvodněných případech přiznal pozůstalým náhradu přesahující stanovenou minimální výši.

V občanskoprávních vztazích to byly soudy, jež prvně uznaly právo pozůstalých na peněžní náhradu (zadostiučinění) za utrpěnou nemajetkovou újmu v důsledku usmrcení blízké osoby, a to prostřednictvím ochrany osobnosti podle ustanovení § 11 ve spojení s ustanovením § 13 odst. 2 o. z. 1964. Zásadním rozhodnutím se stal rozsudek³³ Krajského soudu v Ostravě ve věci usmrcení malého dítěte. Dítě zemřelo zásahem železné traverzy, kterou dělníci po ukončení práce na střeše výškové panelové budovy shodili na zem, aniž by se předtím ujistili, že traverza při pádu na zem nikoho nezasáhne a zatím účelem učinili potřebná opatření. Traverza dopadla do prostoru před hlavním vchodem do výškové panelové budovy, kde zcela zdemolovala kočárek a usmrtila dítě v něm. Krajský soud v Ostravě dovedl, že občanský zákoník 1964 zaručující ochranu osobnosti v ustanoveních § 11 a násl. chrání v rámci práva na soukromí i právo na rodinný život a právo rozvíjet vztahy s nejbližšími rodinnými příslušníky. Při své interpretaci práva na soukromí podle ustanovení § 11 o. z. 1964 se Krajský soud v Ostravě inspiroval Evropským soudem pro lidská práva a jeho interpretaci práva na soukromí podle ustanovení čl. 8 odst. 1³⁴ Evropské úmluvy. Ve smyslu zvolené interpretace zaručuje právo na soukromí ochranu soukromého a rodinného života, a zahrnuje do určité míry i právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi.

Krajský soud v Ostravě v rozsudku poukázal na podstatu zásahu do práva na soukromí pozůstalých a podotknul, že tragická smrt ani ne ročního dítěte zcela zásadním způsobem zasáhla do života pozůstalých rodičů a prarodičů a nenávratně tím zpřetrhala dosavadní silná citová pouta, v důsledku čehož sekundární oběti jsou ochuzeni o vztah k dítěti a o možnost dále rozvíjet rodinný život se svým synem a

³² Ustanovení § 375 odst. 1 písm. d) a § 378 odst. 1 zákoníku práce 2006.

³³ Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. července 2000, sp. zn. 23 C 82/99.

³⁴ Článek 8 odst. 1 Evropské úmluvy stanoví: „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“

vnukem. Vzhledem k intenzitě tohoto zásahu a jeho neodstranitelným následkům rozhodl Krajský soud v Ostravě o nedostatečnosti jakéhokoliv morálního zadostiučinění podle ustanovení § 13 odst. 1 o. z. 1964 a přiznal pozůstalým členům rodiny peněžní zadostiučinění. Ústavní soud následně jeho argumentaci a přiznání zadostiučinění v penězích potvrdil.³⁵

Krajský soud v Ostravě svým rozhodnutím dovedl právo na reálnou satisfakci nemajetkové újmy pro sekundární oběti při usmrcení rodinného příslušníka. Tento vývoj v oblasti náhrady nemajetkové újmy v občanskoprávních vztazích byl později zachycen legislativně. Stalo se tak zákonem č. 47/2004 Sb., jímž bylo do občanského zákoníku 1964 vloženo ustanovení § 444 odst. 3 stanovující fixní náhradu nemajetkové újmy pro vyjmenované pozůstalé primární oběti. Výše náhrady se pohybovala od 85 000 do 240 000 Kč. Odškodnění příslušelo pozůstalému dítěti, rodiči, rodiči dosud nenarozeného počatého dítěte, sourozenci a další pozůstalé blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, jež byla příčinou úmrtí primární oběti. Problematičnost úpravy byla spatřována v paušálnosti stanovených částek náhrady. Tento nedostatek byl částečně korigován aplikací ustanovení § 441 a § 450 o. z. 1964, na základě něhož mohla být výše náhrady při spoluzavinění primární oběti nebo vzhledem k důvodům zvláštního zřetele hodným snížena.³⁶ Naopak navyšovat výši náhrady podle ustanovení § 444 odst. 3 o. z. 2012 se dařilo souběžným uplatňováním žaloby na ochranu osobnosti podle ustanovení § 11 ve spojení s § 13 odst. 2 o. z. 1964.³⁷ Soudy byly ochotny v mimořádných případech akceptovat paralelní uplatnění obou nároků a to z důvodu absolutní paušalizace náhrady podle speciálního ustanovení § 444 odst. 3 o. z. 1964, jejíž výše vzhledem k mimořádné povaze individuálního případu nemusela být dostačující.

Cestou ochrany osobnosti se i po novele občanského zákoníku 1964 nadále odškodňovali pozůstalí, jejichž blízký vztah s primární obětí byl hoděn ochrany, avšak nebyli oprávněnými sekundární oběti uvedené v ustanovení § 444 odst. 3 o. z. 1964.

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 20. května 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

³⁶ Švestka J., Jehlička O, Škárová M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 783. Srov. také rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích-pobočka v Táboře ze dne 15. listopadu 2005, sp. zn. 14 To 290/2005.

³⁷ Vlasák, M. Náhrada nemajetkové újmy v případě usmrcení osoby blízké. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 4, s. 189-192.

Tak tomu bylo například v případě prarodičů, kteří žádali o náhradu nemajetkové újmy, již utrpěli v důsledku usmrcení své vnučky po podání velkého množství draslíku v nemocnici. Prarodiče byli ve vztahu k vnučce osobami blízkými. Jelikož však s ní nesdíleli společnou domácnost, nebyly oprávněnými sekundárními oběťmi podle ustanovení § 444 odst. 3 o. z. 1964. Městský soud v Praze přesto jejich žalobě vyhověl a s ohledem na jejich vztah k vnučce, se kterou byli prarodiče v každodenním styku a pečovali o ni, jim přiznal zadostiučinění v penězích podle ustanovení § 13 odst. 2 o. z. 1964.³⁸

2.2. Právo sekundárních obětí na náhradu podle občanského zákoníku

S účinností od 1. 1. 2014 byl občanský zákoník 1964 nahrazen občanským zákoníkem 2012. Náhradu nemajetkové újmy sekundárních obětí upravuje občanský zákoník 2012 primárně v ustanovení § 2959, když stanoví, že „[p]ři usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“ Obecnou ochranu osobnosti člověka zajišťuje občanský zákoník 2012 v ustanovení § 81 a násl., dílčí osobnostní právo na soukromí pak v ustanovení § 81 odst. 2.³⁹ Právo požadovat peněžitou kompenzaci za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do práva na soukromí vyplývá z ustanovení § 2956 o. z. 2012 (ve spojení s § 2951 odst. 2 o. z. 2012). Přičemž vzájemný vztah mezi ustanovením § 2959 o. z. 2012 a ustanovením § 2956 o. z. 2012 se posoudí podle pravidla speciality tak, že ustanovení § 2959 o. z. 2012 je speciální k ustanovení § 2956 o. z. 2012. Otázku paralelního uplatnění nároku sekundárních obětí cestou obecné ochrany osobnosti a podle speciální úpravy je třeba za účinnosti občanského zákoníku 2012 řešit následovně: soudy a zejména Ústavní soud svým nálezem ze dne 5. června 2005⁴⁰ připustily souběžné uplatnění nároků pozůstalých sekundárních obětí cestou obecné ochrany osobnosti a podle speciální úpravy

³⁸ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 5. června 2013, sp. zn. 31 C 71/2010.

³⁹ Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 522 a násl.

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 5. června 2005, sp. zn. Pl. US 16/04.

občanského zákoníku 1964 z důvodu, že náhrada podle speciální úpravy byla příliš paušální a nemohla být v některých případech vzhledem k míře utrpěné újmy považována za vyčerpávající řešení případu. Potom vzhledem k tomu, že občanský zákoník 2012 v ustanovení § 2959 žádnou konkrétní výši náhrady za nemajetkovou újmu sekundárních obětí nestanoví, důvod souběžného uplatnění nároků odpadl. Po 1. 1. 2014 je nutné striktně trvat na tom, že sekundární oběti podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 mohou uplatňovat své nároky vůči škůdci výlučně na základě tohoto speciálního ustanovení, a že jejich uplatněním se konzumují ostatní jejich nároky podle obecné úpravy ochrany osobnosti občanského zákoníku 2012.

Osobám, které nepatří mezi oprávněné sekundární oběti podle ustanovení § 2959 o. z. 2012, nezbývá než uplatnit své právo na relativní náhradu cestou obecné ochrany osobnosti. Využití této cesty však v praxi bude zcela výjimečné. Rozšířený okruh oprávněných sekundárních obětí oproti předchozímu občanskoprávnímu kodexu (u dalších osob blízkých se již nevyžaduje, aby sdílely společnou domácnost s primární obětí) bude pravděpodobně zahrnovat všechny osoby, jež pojilo s primární obětí citové pouto takové kvality, aby si zasloužilo právní ochranu, a jeho zprůtrhání vyvolalo újmu u třetí osoby takové intenzity, která by odůvodňovala poskytnutí odškodnění této třetí osobě.

Jak bylo shora uvedeno, uplatňování nároků sekundárních obětí paralelně podle speciální úpravy (§ 2959 o. z. 2012) a podle úpravy obecné ochrany osobnosti občanského zákoníku 2012 není po 1. 1. 2012 možné akceptovat. Mohou nicméně nastat situace, kdy zvláštní právní úprava mimo občanský zákoník 2012 upravuje náhradu nemajetkové újmy pro sekundární oběti a výše náhrady stanovené ve zvláštním právním předpise se bude jevit vzhledem k újmě, kterou sekundární oběti v individuálním případě utrpěly jako nedostačující. V takových výjimečných situacích mohou sekundární oběti uplatnit své nároky současně podle zvláštního právního předpisu a podle obecné ochrany osobnosti občanského zákoníku 2012.

V pracovněprávních vztazích se uplatní primárně příslušné ustanovení zákoníku práce 2006⁴¹. Okruh oprávněných osob při usmrcení zaměstnance v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání je ale oproti občanskému zákoníku 2012

⁴¹ Jednorázovou náhradu v penězích pro pozůstalé zaměstnance upravuje ustanovení § 271i odst. 1 zákoníku práce 2006.

značně omezený, tudíž budou muset sourozenec, druh/družka zemřelého zaměstnance a jiné osoby blízké zesnulého zaměstnance postupovat podle úpravy občanskoprávní (§ 2959 o. z. 2012). Stejně budou muset postupovat i sekundární oběti, jestliže zaměstnanec utrpěl vážný pracovní úraz nebo se u něj projevila nemoc z povolání, jež sice neměla pro zaměstnance fatální následky, ale které mu způsobila zvláště závažné ublížení na zdraví. Paralelní ochrana sekundárních obětí na základě zákoníku práce 2006 a cestou obecné ochrany osobnosti podle občanského zákoníku 2012 nepřichází v úvahu. To proto, že výše náhrady pro pozůstalé sekundární oběti je stanovena zákoníkem práce jako minimální, soud tudíž může stanovit spravedlivou výši zadostiučinění podle okolností individuálního případu, čímž se nároky pozůstalých sekundárních obětí zcela vyčerpají.

2.3. Právo sekundárních obětí na náhradu cestou obecné ochrany osobnosti

Z výše uvedeného vyplývá, že po 1. 1. 2014 budou případy, kdy sekundární oběti budou využívat cestu obecné ochrany osobnosti, značně ojedinělé. Oproti občanskému zákoníku 1964, došlo v obecné ochraně osobnosti podle občanského zákoníku 2012 k systematické změně i významné modifikaci předpokladů vzniku nároku na peněžité zadostiučinění. V právní úpravě občanského zákoníku 1964 se ochrana osobnosti koncentrovala do jednoho místa občanskoprávního kodexu (část první o. z. 1964 obecná ustanovení). V občanském zákoníku 2012 se obecná ochrana osobnosti rozpadá do části první (obecná část o. z. 2012), a do části čtvrté kodexu občanského práva (relativní majetková práva o. z. 2012). V části první občanského zákoníku 2012 se zajišťuje ochrana osobnosti člověka (ustanovení § 81 a násl. o. z. 2012) a stanoví se prostředky ochrany. Ten, kdo byl neoprávněným zásahem dotčen na svém osobnostním právu, se může na základě ustanovení § 82 odst. 1 o. z. 2012 domáhat, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno, nebo aby byl odstraněn jeho následek. V části čtvrté občanského zákoníku 2012 týkající se relativních majetkových práva se ochrana osobnosti člověka doplňuje o právo člověka dotčeného neoprávněným zásahem požadovat po původci zásahu náhradu za zásahem způsobené újmy. V případě neoprávněného zásahu do práva sekundární oběti na soukromí, může sekundární oběť

na základě ustanovení § 2956 ve spojení s § 2951 odst. 2 o. z. 2012 požadovat peněžitou náhradu nemajetkové újmy (jedná se o období ustanovení § 13 odst. 2 o. z. 1964).

Odpovědnost za zásah do osobnostního práva sekundární oběti byla podle ustanovení § 13 odst. 2 o. z. 1964 odpovědností za výsledek. Předpoklady pro vznik povinnosti škůdce odškodnit sekundární oběti byly: (1) protiprávní jednání škůdce, (2) zásah do osobnostního práva sekundární oběti a (3) příčinná souvislost mezi ad (1) a ad (2). Jelikož při uplatnění nároku sekundární oběti cestou ochrany osobnosti byla odpovědnost škůdce vystavěna na objektivním principu, zavinění škůdce se v rámci soudního řízení nezkovalo. Tehdejší ústavní soudkyně E. Wágnerová upozornila ve svém disentu na zajímavý ústavněprávní aspekt volby takového legislativně-právního řešení. Při uplatnění nároku sekundární oběti cestou ochrany osobnosti se střetávala dvě základní práva: osobnostní právo sekundární oběti a vlastnické právo škůdce, z jehož majetku se peněžní zadostiučinění bude platit. V očích E. Wágnerové bylo vlastnické právo škůdce v takovém případě mnohem méně a neproporcionálně slaběji chráněno než například při uplatnění práva na náhradu škodu při porušení povinnosti (podle § 420 o. z. 1964) vůči škůdci, neboť v prvním případě se jednalo o odpovědnost objektivní a v druhém subjektivní a škůdce se mohl prokázáním absence zavinění na jeho straně z povinnosti nahradit škodu vyvinit, a tím se vyhnout transferu hodnot ze svého majetku ve prospěch majetku poškozeného. Podle E. Wágnerové platí, že má-li povinnost nahradit/odčinit újmu i sankční funkci, poté evropská právní a filosofická tradice zásadně nepřipouští, aby sankce byť civilněprávní byla uložena za nezaviněné jednání. Proto E. Wágnerová trvá na tom, aby forma a intenzita zavinění škůdce hrála klíčový význam pro stanovení povinnosti odčinit nemajetkovou újmu sekundární oběti.⁴²

Právní úprava obecné ochrany osobnosti podle občanského zákoníku 2012 přináší (částečně) změnu v duchu názoru vysloveném v disentu E. Wágnerové. Na základě ustanovení § 2894 odst. 2 o. z. 2012, se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o náhradě škody. V případě, že dojde k zásahu do práva na soukromí sekundární oběti v důsledku porušení zákonné povinnosti, vznik povinnost původce zásahu nahradit zásahem

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04 (disentní stanovisko soudkyně E. Wágnerové).

způsobenou újmu v penězích vyžaduje na straně původce zásahu zavinění. Zavinění původce zásahu se sice ve formě nedbalosti předpokládá (§ 2911 o. z. 2012), ale původce zásahu bude moci prokázat nedostatek zavinění a tím zabránit transferu hodnot ze svého majetku ve prospěch sekundární oběti. Vlastnické právo původce zásahu je v takovém případě lépe chráněno. Pozice původce zásahu bude jiná, jestliže se dopustil zásahu do práva na soukromí a rodinný život sekundární oběti v důsledku porušení smluvní povinnosti. Jelikož povinnost k náhradě škody při porušení smluvní povinnosti je vystavěna na objektivním principu (§ 2913 o. z. 2012), právní situace původce zásahu bude srovnatelná se situací před 1. 1. 2012, kdy byla povinnost poskytnout zadostiučinění v penězích rovněž založena na objektivním principu nevyžadující zavinění na straně původce zásahu.

2.4. Usmrcení a zvlášť závažné ublížení na zdraví primární oběti

Oproti dřívější právní úpravě (§ 444 odst. 3 o. z. 1964), která předvíдалa náhradu nemajetkové újmy sekundárních obětí utrpěnou výlučně v důsledku usmrcení primární oběti, obsahuje občanský zákoník 2012 v ustanovení § 2959 dvě skutkové podstaty, na základě nichž škůdce nahrazuje nemajetkovou újmu sekundárních obětí. Podle první skutkové podstaty nahradí škůdce pozůstalým sekundárním obětím nemajetkovou újmu, kterou utrpěly v důsledku usmrcení jejich osoby blízké v pozici primární oběti. Tato skutková podstata je shodná s předchozí úpravou občanského zákoníku 1964. Podle druhé skutkové podstaty nahradí škůdce sekundárním obětím nemajetkovou újmu, kterou utrpěly v důsledku zvlášť závažného ublížení na zdraví jejich osoby blízké v pozici primární oběti. Tato skutková podstata je ve srovnání s předchozí úpravou občanského zákoníku 1964 nová a pokrývá situace, kdy újma sekundární oběti je odvozena od újmy primární oběti, která je – byť nemá fatální důsledky – velmi vážná. Z předmětného ustanovení § 2959 o. z. 2012 se podává, že ublížení na zdraví primární oběti musí být zvlášť závažné, tj. jeho intenzita musí dosáhnout velmi vysokého stupně. Ačkoliv se jedná, jak bylo uvedeno výše, o novou skutkovou podstatu, již občanský zákoník 1964 neznal, soudy se dokázaly vypořádat s nároky sekundárních obětí v souvislosti s ublížením na zdraví primární oběti bez fatálních následků avšak velice závažné povahy i za účinnosti občanského zákoníku 1964. Nejvyšší soud přisvědčil ve

svém rozhodnutí ze dne 13. července 2010⁴³ Vrchnímu soudu v Olomouci, který přiznal náhradu nemajetkové újmy dceři primární oběti, již škůdce při dopravní nehodě způsobil těžké a trvalé poškození zdraví.⁴⁴ Podle soudů došlo způsobením takto závažného poškození zdraví primární oběti k zásahu do osobnostního práva sekundární oběti (dcery primární oběti) na soukromí, jež zahrnuje i právo rozvíjet vztahy s dalšími lidskými bytostmi, tak aby bylo možné rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost.⁴⁵ Škůdce tím, že způsobil trvalé poškození zdraví matky sekundární oběti (téměř vegetativní stav), zasáhl trvalým a neodčinitelným způsobem i do života sekundární oběti. Vzhledem k intenzitě zásahu do osobnostního práva sekundární oběti, jí Vrchní soud v Olomouci přiznal zadostiučinění v penězích podle § 13 odst. 2 o. z. 1964. Při rozhodování o výši zadostiučinění Vrchní soud v Olomouci použil jako základní vodítko výši náhrady podle ustanovení § 444 odst. 3 o. z. 1964 s odůvodněním, že v obou případech se jedná o náhradu nemajetkové újmy při zásahu do osobnostních práv osoby blízké primární oběti.

2.4.1. Vymezení zvlášť závažného ublížení na zdraví

Jako zvlášť závažné ublížení na zdraví podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 by se zajisté kvalifikovalo i ublížení na zdraví z výše uvedeného případu, jehož důsledkem byl takřka vegetativní stav primární oběti. Dalšími případy zvlášť závažného ublížení na zdraví mohou představovat případy rozsáhlého ochrnutí těla (kvadruplegie, triplegie) a stavy kómatu, jež se podobají stavům vegetativním⁴⁶. Při posuzování, zdali ublížení na zdraví primární oběti dosáhlo stupně zvlášť závažného ublížení na zdraví, navrhuje J. Kotula vycházet zejména z toho, zda je primární oběť v důsledku poškození zdraví odkázaná nejméně z významné části na péči druhé osoby nebo ne⁴⁷. Navrhované

⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2012, sp. zn. 30 Cdo 947/2011.

⁴⁴ Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 13. července 2010, sp. zn. Co 249/2006.

⁴⁵ Srov. argumentaci Ústavního soudu v nálezu Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

⁴⁶ Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2014, s. 1119.

⁴⁷ Vítová, B., Dohnal, J., Kotula, J. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k § 2894 až § 2971.* Olomouc: ANAG, 2015, s. 236.

kritérium J. Kotuly lze považovat za vhodné. Nahrazování újmy sekundárních obětí je v občanském právu spíše výjimkou nežli pravidlem, proto by se měly i skutkové podstaty ustanovení § 2959 o. z. 2012 vykládat spíše restriktivně. Případy, kdy primární oběť je odkázána z významné části nebo zcela na péči jiné osoby, pokrývají jen ty nejzávažnější zdravotní stavy. Proto se kritérium navrhané J. Kotulou jeví pro posuzování individuálních případů jako vhodné a odpovídá restriktivnímu výkladu skutkových podstat ustanovení § 2959 o. z. 2012. A. Valuš⁴⁸ naopak argumentuje koherencí právního řádu a doporučuje, aby zvláště těžké ublížení na zdraví bylo interpretováno ve smyslu těžké újmy na zdraví, tak jak ji vymezuje trestní zákoník v ustanovení § 122 odst. 2 (těžkou újmou na zdraví se rozumí vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění). Následovat doporučení A. Valuše naopak vhodné není. Pro ilustraci lze uvést konkrétní příklad ztráty dosud nenarozeného počatého dítěte. Podle doporučení A. Valuše by ztráta nenarozeného počatého dítěte odpovídala definici těžké újmy na zdraví v podobě usmrcení plodu podle trestního zákoníku (§ 122 odst. 2, písm. g) tr. z.) a měla by v tomto duchu být odškodněna jako náhrada za duševní útrapy sekundárních obětí způsobené zvláště závažným ublížením na zdraví primární oběti (plodu). Podle ustanovení § 444 odst. 3 o. z. 1964 však ztráta dosud nenarozeného počatého dítěte byla odškodňována jako újma sekundárních obětí způsobená usmrcením primární oběti (plodu) a není důvodu tento přístup výlučně kvůli právní úpravě veřejnoprávního předpisu (trestního zákoníku) po 1. 1. 2014 měnit. Pokud by soudy vymezily zvláště závažné ublížení na zdraví ve shodně s definicí těžké újmy na zdraví podle trestního zákoníku, došlo by k podstatnému rozšíření aplikačního dosahu ustanovení § 2959 o. z. 2012, neboť těžká újma na zdraví zahrnuje poměrně širokou paletu poškození zdraví i středně těžké intenzity.

Pro případy, kdy ublížení na zdraví primární oběti nedosáhlo intenzity zvláště závažného ublížení na zdraví, zůstává pro sekundární oběti otevřena cesta obecné ochrany osobnosti (zahrnující ochranu práva na soukromí a rodinného života).⁴⁹

⁴⁸ Valuš, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. Praha: Leges, 2014, s. 75-76 (poznámka pod čarou).

⁴⁹ Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1719.

2.4.2. Přístup rakouských soudů k ublížení na zdraví primární oběti

Rakouské soudy také přiznávají náhradu za nemajetkovou újmu, již sekundární oběť utrpěla v důsledku ublížení na zdraví primární oběti bez fatálních následků. Naplnit podmínky, které judikatura pro přiznání náhrady vymezila přísně, ovšem není snadné. Dostát judikaturou stanovených podmínek pro přiznání náhrady v takových případech však je těžké. Zaprvé újma primární oběti musí vyvolat u sekundární oběti nemajetkovou újmu dosahující kvality vlastního ublížení na zdraví, tj. nervový šok (*Schockschaden*). Zadruhé musí újma primární oběti představovat takové poškození zdraví, jež se svou závažností řadí mezi „nejtěžší“. „Nejtěžším“ poškozením zdraví se podle rakouských soudů rozumí takové poškození, u kterých zpráva o nich působí na osoby blízké primární oběti podobně jako zpráva o usmrcení primární oběti. Zpravidla se bude jednat o poškození, při kterých je bezprostředně ohrožen život primární oběti nebo zdravotní stav primární oběti vyžaduje trvalou péči jiné osoby. Jiná poškození až na výjimky definici „nejtěžšího“ poškození zdraví nesplní.⁵⁰ Podmínku „nejtěžšího“ poškození zdraví podle rozhodovací činnosti rakouských soudů není splněna, jestliže primární oběť je v důsledku nehody impotentní⁵¹, nebo pokud zdravotní stav primární oběti vyžadoval desetidenní hospitalizaci na jednotce intenzivní péče, 13 operačních zákroků a několikaměsíční rehabilitace, s tím, že pohyblivost primární oběti zůstala omezena (pohyb za pomoci hůlky)⁵². Jedním z kritérií pro posouzení závažnosti poškození zdraví primární oběti je podle rakouského práva odkázanost oběti na péči jiné osoby, což je i kritérium, které navrhuje v rámci českého práva J. Kotula (srov. podkapitulu 2.1.1.).

2.5. Obecné předpoklady vzniku povinnosti nahradit újmu

Sekundárním obětem vzniká zásahem do jejich osobnostního práva na soukromí, jenž chrání občanský zákoník 2012 nemajetková újma v podobě duševních útrap. Na základě ustanovení § 2956 o. z. 2012 se duševní útrapy odčítají poskytnutím zadostiučinění. Výlučnou formou zadostiučinění v případě odškodňování duševních

⁵⁰ Kerschner, F. a kol. *Schmerzensgeld: Kommentar und Judikatur*. Vídeň: Verl. Österreich, 2013, s. 74.

⁵¹ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2014, 2 Ob 70/14d.

⁵² Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2012, 2 Ob 136/11f.

útrap sekundárních obětí je peněžítá náhrada (§ 2959 o. z. 2012). V souladu s ustanovením § 2894 odst. 2 o. z. 2012 se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučiněním posoudí obdobně⁵³ podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu. Ustanovení § 2894 odst. 2 o. z. 2012 je pro rozhodování o náhradě nemajetkové újmy sekundárních obětí klíčové, neboť jasně odkazuje na další ustanovení občanského zákoníku 2012, podle kterých musí soudy při rozhodování o náhradě pro sekundární oběti postupovat. V zásadě se tím povinnost nahradit újmu sekundárních obětí dostává do režimu povinnosti nahradit škodu (režim odpovědnosti za škodu).⁵⁴ Pro vymezení předpokladů pro vznik povinnosti poskytnout peněžitou náhradu podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 z toho vyplývá, že se uplatní stejné předpoklady jako pro vznik povinnosti nahradit škodu.⁵⁵ Občanský zákoník 2012 upravuje několik skutkových podstat zakládajících povinnost nahradit škodu, přičemž v každé z nich jsou předpoklady pro vznik povinnosti nahradit škodu definovány zvlášť. V jednotlivém případě náhrady újmy sekundárních obětí bude proto nezbytné nejprve zjistit, která konkrétní skutková podstata se uplatní, a následně zkoumat, zdali jsou předpoklady této konkrétní skutkové podstaty pro vznik povinnosti nahradit škodu splněny.

Skutkové podstaty lze podle jejich povahy členit na obecné a zvláštní. Ve sporech o náhradu nemajetkové újmy sekundárních obětí podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 připadají v úvahu zejména obecné skutkové podstaty založené na porušení právní povinnosti (§ 2910 a § 2913 o. z. 2012).⁵⁶ Právní úprava občanského zákoníku 1964 byla založena na principu jednotného občanskoprávního deliktu (§ 420 o. z. 1964). Oproti tomu občanský zákoník 2012 rozlišuje, zdali byla porušena zákonná povinnost

⁵³ Ustanovení čl. 41 odst. 1 legislativních pravidel vlády stanoví: „Slovo „obdobně“ ve spojení s odkazem na jiné ustanovení téhož nebo jiného právního předpisu vyjadřuje, že toto ustanovení se vztahuje na vymezené právní vztahy v plném rozsahu.“

⁵⁴-Srov. Ministerstvo spravedlnosti. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku (konsolidovaná verze)*. [online]. 3. 2. 2012 [cit. 2016-11-11]. Dostupný z [www: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>](http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf).

⁵⁵ Valuš, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. Praha: Leges, 2014, s. 65.

⁵⁶ Případně se může uplatnit i zvláštní skutková podstata založena na použití vadné věci při plnění smlouvy. Blíže k tomu Valuš, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. Praha: Leges, 2014, s. 67 a s. 98-100.

nebo povinnost ze smlouvy, a ve dvou samostatných skutkových podstatách zakládajících povinnost nahradit škodu stanoví rozdílné předpoklady pro vznik deliktní odpovědnosti (mimosmluvní) a odpovědnosti smluvní.

2.5.1. Předpoklady při porušení zákonné povinnosti

Typické případy náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí, které se budou odvíjet v režimu deliktní odpovědnosti za škodu, jsou tragické dopravní nehody (srážky motorových vozidel, sražení chodce nebo cyklisty nebo řidiče motocyklu automobilem). Řidič motorového vozidla tím, že řídí po požití alkoholu nebo jiné návykové látky, nedbá zákazu předjíždění nebo překročí nejvyšší povolenou rychlost apod., jedná v rozporu s povinnostmi stanovenými dopravně-správními předpisy (zejména zákonem o provozu na pozemních komunikacích)⁵⁷. Jestliže řidič poruší dopravně-správní předpisy a způsobí kvůli tomu nehodu, při níž dojde k usmrcení třetí osoby (primární oběti), nebo k jejímu zvlášť těžkému ublížení na zdraví, bude za v důsledku toho způsobenou újmu sekundární oběti odpovídat podle režimu deliktní odpovědnosti za škodu. Předpoklady vzniku odpovědnosti řidiče podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 v souladu s ustanovením § 2910 o. z. 2012 jsou: (1) porušení zákonné povinnosti, stanovené právním řádem (2) vznik nemajetkové újmy (v podobě duševních útrap sekundárních obětí), (3) příčinná souvislost mezi ad (1) a ad (2) a (3) zavinění řidiče (škůdce). Zavinění škůdce zákon ve formě nedbalosti presumuje (§ 2911 o. z. 2012). Řidič (škůdce) se může z povinnosti nahradit nemajetkovou újmu sekundárních obětí vyvinit tím, že prokáže absenci svého zavinění. Ve srovnání s režimem smluvní odpovědnosti za škodu je právní postavení škůdce výhodnější (viz níže). V případě dopravních nehod způsobených řidičem však požadavek zavinění pro vznik odpovědnosti a zejména možnost exkulpace nebudou mít na právní pozici řidiče coby škůdce žádný podstatný vliv. Jestliže řidič způsobí tragickou dopravní nehodu, bude proti němu zpravidla zahájeno trestní řízení pro podezření ze spáchání trestného činu v souvislosti s dopravní nehodou. V rámci trestního řízení státní zástupce musí zjišťovat zavinění řidiče. Okolnosti, z nichž je možné vyvodit zavinění řidiče, proto budou

⁵⁷ Povinnosti řidiče stanoví zákon o provozu na pozemních komunikacích zejména v ustanoveních § 4 a § 5.

v rámci trestního řízení dobře zdokumentovány (vyjádření odborníků v oblasti dopravy, zjištění brzdné dráhy motorového vozidla, rychlost, kterou se pohybovalo, jízdní pruh jízdy, výsledky krevní zkoušky) a vyvrácení presumovaného zavinění v adhezním nebo následném občanskoprávním řízení bude pro řidiče proto v zásadě nemožné.⁵⁸

2.5.2. Předpoklady při porušení smluvní povinnosti

V režimu smluvní odpovědnosti za škodu se budou typicky nacházet poskytovatelé zdravotní péče, resp. lékaři. Lékař se může dostat do pozice škůdce a odpovídat za duševní útrapy sekundárních obětí, jestliže svým neoborným postupem zapříčiní smrt nebo zvláště závažné ublížení na zdraví opatrovaného pacienta (primární oběti). Základem vztahu mezi pacientem a lékařem je smlouva o péči o zdraví, kterou upravuje občanský zákoník 2012 v ustanovení § 2636 a násl. Tím je postaveno na jisto, že vztah mezi lékařem a pacientem je vztahem smluvním a to primárně soukromoprávní povahy. Na tom nic nemění ani skutečnost, že vzájemná práva a povinnosti mezi lékařem a pacientem jsou podrobně upravena různými veřejnoprávní předpisy. V drtivé většině případů se na vztah lékaře a pacienta uplatní veřejnoprávní zákon o zdravotních službách, následkem čehož se součástí smluvních povinností na straně lékaře stane mj. povinnost postupovat *lege artis* (§ 45 odst. 1 ve spojení s § 4 odst. 5 zákona o zdravotních službách)⁵⁹. Nebude-li lékař postupovat *lege artis* a v důsledku toho dojde k usmrcení nebo zvláště závažnému ublížení na zdraví pacienta, bude se režim odpovědnosti lékaře coby škůdce za způsobené duševní útrapy osobám blízkým pacienta (sekundárním obětím) řídit režimem smluvní odpovědnosti za škodu (byť

⁵⁸ Naopak srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2012, sp. zn. 25 Cdo 3156/2011, ve věci náhrady nemajetkové újmy sekundárním obětím podle § 444 odst. 3 o. z. 1964. Odpovědnost škůdce podle § 444 odst. 3 ve spojení s § 420 o. z. 1964 byla založena na zavinění škůdce (presumovalo se), škůdce však dokázal prokázat, že smrt primární oběti nezavinil, a soud tak nemohl nárokům sekundárních obětí vyhovět.

⁵⁹ Povinnost dodržovat postup *lege artis* stanoví jako imanentní obsahovou součást smlouvy o péči o zdraví rovněž občanský zákoník 2012 (§ 2643 a § 2645 o. z. 2012). S ohledem ke specialitě zákona o zdravotních službách vůči úpravě smlouvy o péči o zdraví v občanském zákoníku 2012 a k jeho širokému aplikačnímu dopadu (vztahuje se na takřka veškeré úkony lékaře vůči pacientovi), bude v praxi uplatnění definice postupu *lege artis* podle občanského zákoníku 2012 vyraženo aplikací zákona o zdravotních službách (a jeho definice postupu *lege artis*).

povinnost postupovat *lege artis* stanoví zákon). Smluvní odpovědnost za škodu (§ 2913 o. z. 2012) je vybudována na objektivním principu, takže lékař bude odpovídat bez ohledu na své zavinění.⁶⁰ Předpoklady pro vznik odpovědnosti lékaře podle ustanovení § 2959 o. z. v souladu s ustanovením § 2013 o. z. 2012 jsou: (1) porušení povinnosti postupu *lege artis* nebo jiné smluvní povinnosti, (2) vznik nemajetkové újmy (v podobě duševních útrap sekundárních obětí) a (3) příčinná souvislost mezi ad (1) a ad (2). Sekundární oběti se při uplatnění režimu smluvní odpovědnosti budou nacházet ve výhodnější pozici, protože otázka zavinění pro vznik odpovědnosti lékaře je bezpředmětná. Lékař bude mít pouze velmi omezenou možnost se liberovat s poukazem, že mu ve splnění smluvní povinnosti bránila *vis maior*.⁶¹ Zohlednit zavinění lékaře a jeho stupeň bude možné pouze při rozhodování o samotné výši náhrady. K tomu A. a T. Doležalovi uvádějí, že klíčovou otázkou v medicínských sporech bývá zpravidla otázka dodržení či nedodržení postupu *lege artis*, zatímco otázka zavinění (ve sporech o náhradu založených na subjektivní odpovědnosti lékaře) je spíše podružná a nečiní v praxi žádné obtíže.⁶² V praxi proto sekundární oběti budou sice díky objektivní odpovědnosti lékaře formálně a právně-teoreticky ve výhodnější pozici, podstatný vliv na uplatnění jejich nároků to však mít nebude.

Z výše uvedeného obecně vyplývá, že právní režim odpovědnosti škůdce podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 bude dvojího druhu v závislosti na tom, zdali ze strany škůdce došlo k porušení zákonné nebo smluvní povinnosti. Hlavním rozdílem mezi oběma režimy jsou rozdílně definované předpoklady pro vznik povinnosti nahradit újmu. V případě porušení zákonné povinnosti je právní režim nároků sekundární oběti postavený na subjektivní odpovědnosti, zavinění alespoň ve formě nedbalosti ze strany škůdce je tudíž nezbytným předpokladem úspěchu sekundární oběti ve sporu. Zavinění ve formě nedbalosti se presumuje, úmysl škůdce by musela sekundární oběť prokázat. Škůdce se může prokázáním nedostatku zavinění na své straně exkulpat. V případě porušení smluvní povinnosti je právní režim nároků vůči škůdci přísnější, jelikož jeho

⁶⁰ Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář* Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1147.

⁶¹ Achour G., Pelikán, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: KEY Publishing, 2015, s. 34.

⁶² Doležal, A., Doležal T. *Praktické dopady nového občanského zákoníku na provozování lékařské praxe*. Praha: BOFIA Medical, 2014, s. 20.

zavinění se zákon nevyžaduje a škůdce odpovídá za výsledek (objektivní odpovědnost). Relativní přísnost režimu smluvní odpovědnosti je odůvodnitelná zejména tím, že mezi dotčenými osobami existuje smluvní závazek, který vytváří mezi nimi užší pouto založené na vzájemné důvěře, že si osoby splní řádně své povinnosti.⁶³

2.6. Oprávněné osoby – sekundární oběti

Občanský zákoník definuje v ustanovení § 2959 o. z. 2012 oprávněné, kteří v důsledku usmrcení nebo zvláště závažného ublížení na zdraví primární oběti pocítili duševní útrapy, a mají právo na odškodnění této újmy vůči škůdci. Jsou jimi manžel, rodič nebo dítě primární oběti a jiná osoba blízká.

Příbuzenský vztah mezi rodičem a dítětem přitom může vzniknout narozením dítětem nebo jeho osvojením, proto mezi oprávněné náleží také rodič osvojeného dítěte coby primární oběti a dítě osvojené rodičem coby primární obětí. Vztah mezi manželi vzniká vznikem manželství.

Pojem osoby blízké pro účely náhrady nemajetkové újmy vymezuje ustanovení § 22 odst. 1 o. z. 2012⁶⁴ a podstatným způsobem tím rozšiřuje okruh oprávněných sekundárních obětí. Vymezení osoby blízké je v zásadě totožné s předchozím vymezením osoby blízké v § 116 o. z. 1964. Výjimkou je konstrukce právní domněnky, již občanský zákoník 2012 zavádí nově, když poměr osob blízkých presumuje i mezi osobami, které spolu trvale žijí⁶⁵ (více viz níže). Osoby blízké lze rozdělit do tří skupin.

2.6.1. První skupina osob blízkých

⁶³ Ministerstvo spravedlnosti. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku (konsolidovaná verze)*. [online]. 3. 2. 2012 [cit. 2016-11-11]. Dostupný z [www: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>](http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf).

⁶⁴ Doplnující vymezení osoby blízké podle § 22 odst. 2 o. z. 2012 se použije výlučně, stanoví-li zákon k ochraně třetích osob zvláštní podmínky nebo omezení pro převody majetku, pro jeho zatížení nebo přenechání k užití jinému mezi osobami blízkými. To případ sekundárních obětí ve smyslu § 2959 o. z. 2012 není.

⁶⁵ Ministerstvo spravedlnosti. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku (konsolidovaná verze)*. [online]. 3. 2. 2012 [cit. 2016-11-11]. Dostupný z [www: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>](http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf).

První skupina zahrnuje plnorodé i polorodé sourozence⁶⁶, registrovaného partnera⁶⁷ primární oběti a příbuzné v řadě přímé, čímž rozšiřuje oprávněné na základě ustanovení § 2959 o. z. 2012 zejména o prarodiče, vnuky a vnučky primární oběti. Vztahy mezi primární obětí a jejími prarodiči, vnukem či vnučkou mohou být založeny jak na pokrevním tak i na právním poutu, tedy osvojením.⁶⁸ Postavení osob v první skupině osob blízkých je dáno příbuzenským poměrem mezi nimi⁶⁹ a primární obětí a jsou oprávněnými podle ustanovení § 2959 o. z. bez dalšího stejně jako manžel, rodič, či dítě primární oběti.

2.6.2. Druhá skupina osob blízkých

Do druhé skupiny osob blízkých a tím pádem k oprávněným podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 se řadí osoby v poměru rodinném nebo obdobném, avšak na rozdíl od osob z první skupiny pouze podmíněně. Podmínkou je, že újmu, kterou utrpěla jedna z nich, musí druhá důvodně pociťovat jako újmu vlastní a vice versa. V případě sekundární oběti musí být tato podmínka splněna před usmrcením nebo zvláště těžkým ublížením na zdraví primární oběti. Důkazní břemeno tíží sekundární oběť, ta bude muset prokazovat jak povahu poměru (rodinný či obdobný rodinnému) tak i určitou kvalitu jejího poměru s primární obětí⁷⁰, z níž bude možné vyvodit, že újmu utrpěnou primární obětí pociťovala sekundární oběť důvodně jako újmu vlastní a vice versa. Při hodnocení kvality poměru mezi primární a sekundární obětí se používá hledisko subjektivní (tj. jak osoba sama vnímá újmu způsobenou druhé osobě), které však musí být posouzeno zejména z objektivních okolností individuálního případu. Sekundární oběť musí tvrdit a doložit takové okolnosti, z nichž je možné usuzovat na kvalitu

⁶⁶ Švestka J., Dvořák J., Fiala J. a kol., *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 118-119.

⁶⁷ Registrovaným partnerem se rozumí partner podle ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁸ Švestka J., Dvořák J., Fiala J. a kol., *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 118.

⁶⁹ Lavický P. a kol. *Občanský zákoník I Obecná část (§ 1–654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 174.

⁷⁰ Lavický P. a kol. *Občanský zákoník I Obecná část (§ 1–654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 174.

poměru mezi ní a primární obětí. Mezi takové okolnosti budou náležet povaha a četnost styku, péče o druhou osobu, pomoc druhé osobě v závažných situacích (v nouzi, stáří, nemoci) nebo psychické obtíže (nespavost, potřeba vyhledat psychologa apod.) vyskytnuvší se u sekundární oběti po smrti či zvláště závažném ublížení na zdraví primární oběti⁷¹.

Pojem „rodinný poměr“ není legálně definován, je možné mu však rozumět jako poměru příbuzenskému založenému na krevním či právním poutu. Okruh oprávněných na základě ustanovení § 2959 o. z. 2012 se tím rozšiřuje o osoby příbuzné od třetího stupně pobočné linie (zejména o strýce, tety, synovce, neteře nebo bratrance a sestřenice).⁷² „Poměr obdobný rodinnému“ taktéž není právně vymezen. Může jít o případy společně žijících osob, které se k sobě chovají jako členové rodiny, aniž by je pojilo právní pouto. Poměr obdobný rodinnému může vzniknout mezi ženou a cizím dítětem, o něž se žena stará a vychovává jako vlastní, přestože si jej neosvojila a není proto mezi ní a dítětem žádné příbuzenské pouto, mezi pěstounem a dítětem svěřené mu do pěstounské péče, mezi druhem a družkou (nesezdaný pár) či mezi snoubenci.

2.6.3. Třetí skupina osob blízkých

Třetí skupinu tvoří osoby sešvagřené a osoby trvale spolu žijící, pro něž platí vyvratitelná domněnka, že jsou osobami blízkými, dokud se neprokáže opak. Třetí skupina osob blízkých má oproti předchozím dvěma skupinám zvláštní povahu. Na rozdíl od první a druhé skupiny nelze na třetí skupinu pohlížet jako na zcela samostatnou skupinu osob blízkých. Jejím hlavním účelem není definovat okruh dalších osob, které jsou považovány za osobu blízkou. Jejím účelem je především zlepšit procesní postavení některých osob náležejících do jiné (druhé) skupiny osob blízkých.

Švagrovství vzniká mezi manželem a příbuznými druhého manžela vznikem manželství. Sešvagřené osoby jsou k primární oběti v poměru obdobném rodinnému a prokáží-li před soudem kvalitu svého vztahu s primární obětí (dokážou, že újmu primární oběti pocítují důvodně jako újmu vlastní a vice versa), budou sešvagřené

⁷¹ Srov. část odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. března 2010, sp. zn. 22 Cdo 2789/2008, vztahující se k interpretaci ustanovení § 116 o. z. 1964.

⁷² Švestka J., Dvořák J., Fiala J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 120.

osoby náležet do druhé skupiny osob blízkých. Zároveň pro sešvagřené osoby platí domněnka, že si jsou navzájem osobami blízkými, a náleží tak současně i do třetí skupiny osob blízkých. Výhodou příslušnosti ke třetí skupině pro ně je, že sekundární oběti postačí poukázat na svůj švagrovský poměr k primární oběti, a už musí dokazovat kvalitu svého vztahu s primární obětí. Následně bude záležet na škůdci, dokáže-li případně kvalitu jejich vztahu vyvrátit. Procesní postavení sešvagřených osob se díky jejich příslušnosti do třetí skupiny osob blízkých výrazně zlepši, neboť už nemusí prokazovat kvalitu svého vztahu s primární obětí před soudem. Stejná domněnka a z toho plynoucí důsledky pro procesní postavení sekundární oběti se uplatní i pro osoby trvale spolu žijící. Naplní-li osoby z druhé skupiny osob blízkých současně kritérium trvalého soužití s primární obětí, zařadí se tím rovněž do třetí skupiny osob blízkých a budou moci profitovat z výhodnějšího procesního postavení, jež vyplývá z konstrukce právní domněnky. Příkladem mohou být snoubenci žijící spolu před svatbou, kteří mohou náležet současně do druhé i třetí skupiny osob blízkých. Dochází tak k diferenciaci uvnitř osob blízkých druhé skupiny na ty, které musí prokázat kvalitu svého poměru k primární oběti a na ty, u kterých se tato kvalita na základě právní domněnky předpokládá.

2.6.4. Srovnání s okruhem oprávněných sekundárních obětí podle právní úpravy do 1. 1. 2014

Při srovnání okruhu sekundárních obětí podle § 2959 ve spojení s § 22 odst. 1 o. z. 2012 a podle § 444 odst. 3 ve spojení s § 116 o. z. 1964 lze konstatovat, že úprava občanského zákoníku 2012 je k sekundárním obětem vstřícnější.

1. Občanský zákoník 2012 nestanoví požadavek, aby sekundární oběť v postavení jiné osoby blízké žila ve společné domácnosti s primární obětí v době vzniku události, která způsobila smrt nebo zvláště závažné ublížení na zdraví primární oběti. Osoby, jež jsou podle ustanovení § 22 o. z. 2012 osobou blízkou, patří mezi oprávněné sekundární oběti bez dalšího. Zlepšilo se tím postavení například prarodičů (příbuzný v přímé řadě vůči primární oběti). Podle občanského zákoníku 1964 byl prarodič zemřelého vnoučete oprávněnou sekundární obětí jen za předpokladu, že s primární obětí žil ve společné domácnosti. Pokud prarodič s primární obětí ve společné domácnosti nežil, mohl se

domáhat náhrady pouze cestou obecné ochrany osobnosti (§ 11 ve spojení s § 13 odst. 2 o. z. 1964).

2. Občanský zákoník 2012 konstruuje vyvratitelnou právní domněnku a vytváří tím třetí skupinu osob blízkých. Praktický dopad právní domněnky se projeví v tom smyslu, želepší procesní postavení osoby náležící do druhé skupiny osob blízkých, když nebudou muset v řízení dokazovat kvalitu jejich poměru k sekundární oběti. Například družka v poměru obdobném rodinném k primární oběti musela podle občanského zákoníku 1964 prokázat, že žije s primární obětí ve společné domácnosti, a dokazovat i kvalitu jejich vztahu (že by újmu způsobenou primární obětí pocítovala důvodně jako újmu vlastní a vice versa). Podle právní úpravy občanského zákoníku 2012 družce postačí prokázat, že s primární obětí trvale žila, a už nemusí dokazovat kvalitu poměru mezi ní a primární obětí (srov. výklad k třetí skupině osob blízkých v podkapitole 2.5.2.).

3. Další rozdíl spočívá ve řešení postavení nastávajících rodičů při umlknutí plodu z cizího zavinění. Občanský zákoník 2012 stanoví, že náhrada podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 náleží mj. rodiči primární oběti, nicméně do okruhu oprávněných sekundárních obětí rodiče dosud nenarozeného dítěte explicitně nezahrnuje. Naproti tomu občanský zákoník 1964 mezi ty, kterým přísluší náhrada v důsledku usmrcení primární oběti, v ustanovení § 444 odst. 3 písm. d) výslovně uvádí rodiče dosud nenarozeného počatého dítěte. Na první pohled by se proto mohlo jevit, že v případě umlknutí plodu způsobeného například neposkytnutím dostatečné zdravotní péče nelze nastávající matku ani nastávajícího otce nenarozeného dítěte na základě ustanovení § 2959 o. z. 2012 z důvodu vypuštění příslušné výslovné úpravy odškodnit. Případně, že umlknutí plodu při současném usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví těhotné ženy může být pouhou okolností, jež je třeba zohlednit při rozhodování o výši náhrady za duševní útrapy způsobené usmrcením nebo zvláště závažným ublížením na zdraví těhotné ženy. Tento závěr podporuje předchozí výslovná úprava a nadpisy dílu 2 („*Poměry mezi rodiči a dítětem*“), oddílu 1 („*Určování rodičovství*“) hlavy II, části druhé o. z. 2012 v souvislosti s ustanoveními § 775 a násl. o. z. 2012, které upravují vztahy rodičů k živému, tedy narozenému (porozenému) dítěti. Status rodiče

může zřejmě mít pouze osoba s rodičovskou odpovědností⁷³ k živému dítěti. S okamžikem narození živého dítěte také občanský zákoník 2012 spojuje vznik právní osobnosti, tudíž rodičovská odpovědnost může existovat až po narození dítěte, tj. mezi dvěma subjekty způsobilými k právům a povinnostem. Podle tohoto přístupu by nastávající rodiče umlklého plodu sekundární obětí nebyli. Proti uvedenému jasně hovoří zejména skutečnost, že život i rodičovství jsou hodnoty chráněny ústavou i občanským zákoníkem⁷⁴. Významným je ustanovení čl. 6 odst. 1 věta druhá LZPS stanovující, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Podle M. Kokeše „[z]volená formulace... nasvědčuje, že plod... nabývá povahy blížíící se povaze ústavně garantované hodnoty, již se ústavodárce zavázal chránit“⁷⁵. Tomu svědčí i některé podústavní právní předpisy, zejména v trestněprávní oblasti. Trestněprávní ochrana plodu jako hodnoty chráněné proti úmyslným útokům bez souhlasu matky se projevuje v trestném činu těžkého újmy na zdraví podle ustanovení § 122 odst. 2 písm. g) tr. z., když se těžkým ublížením na zdraví rozumí i vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, a v trestných činech proti těhotenství⁷⁶. Dalším podstatným ustanovením je čl. 32 odst. 2 LZPS, jímž se zaručuje zvýšená ochrana ženě v těhotenství. K tomu F. Melzer a P. Tégl dodávají, že „ochrana rodičovství ... zahrnuje i období před narozením dítěte“.⁷⁷ Vztah nastávajícího rodiče se buduje již v průběhu těhotenství matky (během očekávání). Umlknutí plodu kvůli neposkytnutí dostatečné zdravotní péče nebo při dopravní nehodě může způsobit nastávajícím rodičům stejné duševní útrapy jako usmrcení jiné primární oběti. K této interpretaci přispívá i v občanském zákoníku 2012 kodifikované výkladové metody, které mj. stanoví, že výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění (§ 2 odst. 3 o. z. 2012). Proto se jeví jako

⁷³ Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 84.

⁷⁴ Srov. ustanovení čl. 32 odst. 1 LZPS a ustanovení § 3 odst. 2 písm. b) o. z. 2012.

⁷⁵ Wágnerová E., Šimíček V., Langášek T. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 156.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 85.

vhodný a ústavně konformní výklad, který bude i po 1. 1. 2014 přiznávat náhradu nemajetkové újmy nastávajícím rodičům coby sekundárním obětem.

2.6.5. Srovnání s okruhem oprávněných sekundárních obětí podle rakouské soudní praxe

Okruh oprávněných sekundárních obětí vzhledem k absenci zvláštní zákonné úpravy náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí v rakouském právu je výsledkem judikaturní činnosti rakouských soudů. Rakouské soudy používají pro vymezení okruhu oprávněných sekundárních obětí jednak kritérium blízkého příslušníka (*naher Angehörig*), a současně zkoumají a hodnotí, zdali primární a sekundární oběť pojil hluboký a intenzivní pocit sounáležitosti. Sekundární oběť musí splnit oba dva požadavky (kritérium blízkého příslušníka a pocit sounáležitosti) kumulativně. Otázka prokazování pocitu sounáležitosti před soudem je řešena dvojím způsobem; u některých blízkých příslušníků se předpokládá (vyvratitelná domněnka), jiní blízcí příslušníci musí pocit sounáležitosti k primární oběti u soudu dokazovat⁷⁸.

Zprvu soudy považovaly za blízkého příslušníka pouze osoby formálně spřízněné (příbuzné) podle rodinného práva a tvořících nejužší jádro rodiny (dítě, rodič). Později začaly klást rakouské soudy větší důraz na skutečný pocit sounáležitosti mezi primární a sekundární obětí a svou restriktivní interpretaci rozvolnily. Aktuálně se kloní k širšímu výkladu pojmu blízkého příslušníka, který zahrnuje i osoby tvořící s primární obětí rodinu v širším slova smyslu nebo zcela bez právního pouta k primární oběti (například životní partner), a to za předpokladu, že je s primární obětí pojilo silné pouto citové sounáležitosti.⁷⁹ Dokáže-li sekundární oběť, případně není-li vyvratitelná domněnka vyvrácena, že mezi primární a sekundární obětí existovalo silné citové pouto sounáležitosti, rakouské soudy přiznávají peněžitou náhradu mj. rodičům⁸⁰, dětem⁸¹, sourozencům⁸², druhům/družkám, snoubencům/snoubenkám⁸³ a životním partnerům

⁷⁸ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2004, 2 Ob 141/04f a ze dne 21. dubna 2005, 2 Ob 90/05g.

⁷⁹ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2002, 8 Ob 127/02p.

⁸⁰ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 12. července 2007, 2 Ob 263/06z.

⁸¹ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2004, 2 Ob 141/04f.

⁸² Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2005, 2 Ob 90/05g.

primární oběti⁸⁴. Oproti tomu náhrada nepřísluší partnerovi, kterého s primární obětí pojil toliko milostný vztah⁸⁵. Hraniční případy, kdy není zřejmé, zdali je osoba blízkým příslušníkem a má být tudíž coby oprávněná sekundární oběť odškodněna, představují zejména partneři primárních obětí. Partnerský vztah může nabývat rozličné kvality a je proto nutné zvažovat, zdali kvalita individuálního partnerského vztahu odůvodňuje přiznání náhrady či nikoliv. Aby rakouské soudy posoudily kvalitu vztahu a tím i oprávněnost nároku partnera, musí v těchto složitých případech zvažovat a hodnotit různé aspekty partnerství. Rakouský Nejvyšší soud k tomu vyvinul ve své rozhodovací činnosti metodiku, která určuje, jaké aspekty partnerského vztahu mají soudy zvažovat a jakým způsobem je mají hodnotit. Podle metodiky mají soudy hodnotit celkem tři aspekty partnerského vztahu. Těmito jsou: (1) podobnost partnerského vztahu vztahu manželskému, (2) bytové, hospodářské a intimní společenství partnerů, a (3) určitá doba trvání partnerského vztahu. Soudy mají zkoumat i otázku, zdali primární oběť vedle partnera měla i manžela/manželku. Pokud by primární oběť byla vdaná/ženatá, ohrozilo by příslušnost sekundární oběť k blízkým příslušníkům. Dílčí aspekt bytového společenství partneři naplní, žijí-li ve společné domácnosti. Hospodářské společenství partnerů znamená, že partneři sdílí náklady na život (například společné životní náklady hradí převážně jeden z partnerů). Intimní společenství spočívá v intimním soužití partnerů. Rakouský Nejvyšší soud doplňuje, že jednotlivé aspekty se mohou ve vztahu vyskytovat ve větší nebo menší měrou nebo některý aspekt může ve vztahu i zcela absentovat, přesto je možné, aby sekundární oběť naplnila kritérium blízkého příslušníka. Co se týče aspektu doby trvání partnerského vztahu, požadavek na dobu trvání vztahu je splněn i v případě, kdy partneři zamýšlejí společnou budoucnost. Příkladem může být partnerský vztah, který sice trvá pár měsíců, ale partneři byli rozhodnuti vstoupit spolu v dohledné době do manželství.⁸⁶

⁸³ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 2. února 2006, 2 Ob 212/04x.

⁸⁴ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2002, 8 Ob 127/02p.

⁸⁵ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 14. června 2007, 2 Ob 15/07f.

⁸⁶ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2002, 8 Ob 127/02p.

2.6. Kvalita nemajetkové újmy sekundárních obětí

Občanský zákoník 2012 na základě ustanovení § 2959 odškodňuje duševní útrapy sekundárních obětí. Duševní útrapy jsou dílčí nemajetkovou újmou (§ 2956 věta za středníkem o. z. 2012). Nemajetkovou újmu doktrína obecně vymezuje jako nepříznivý dopad škodné události do jiných hodnot, než je jmění, za nějž poškozenému náleží náhrada.⁸⁷ Nemajetková újma se může projevovat vnímáním obtíží, nepohodlím, stresem a jinými nežádoucími účinky spojenými se zásahem do základních lidských hodnot.⁸⁸ Duševní útrapy pak představují „stav, kdy vnímání účinků zásahu přesáhne běžnou úroveň diskomfortu a projeví se v silnější intenzitě pociťovaných nesnází již jako bolestně prožívaná záležitost.“⁸⁹ Odškodňovat veškerou psychickou bolest a duševní nepohodu všech lidí ovšem nelze, proto újma sekundární oběti musí dosáhnout určité délky a intenzity, aby ji podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 bylo možné odškodnit.⁹⁰

V individuálním případě se duševní útrapy mohou projevovat jako prožívaná trýzeň, strach, utrpení, stres nebo smutek. Přitom mohou být doprovázeny přímým fyzickým projevem (pláč, třes).⁹¹ Stejně na duševní útrapy pohlíží i Ústavní soud. Ten ve svém nálezu ze dne 9. srpna 2016 uvedl: „[p]sychická bolest ze ztráty velmi blízkého člověka (nově dle § 2959 Občanského zákoníku duševní útrapy) je často vnímána jako nesnesitelná, fyzická, omezující ostatní aktivity pozůstalého, mnohdy přerůstající až do duševního onemocnění“.⁹² V pojetí doktríny i Ústavního soudu reprezentují duševní útrapy tzv. čistou citovou újmou, jež se někdy může vyvinout ve vlastní poškození zdraví sekundární oběti.

Užší pojetí duševních útrap ve smyslu čisté citové újmy nezahrnuje újmu, která dosáhne kvality poškození zdraví (tzv. nervový šok). Proto vyvinou-li se duševní útrapy sekundární oběti v depresivní poruchu, posttraumatickou poruchu, psychosomatické

⁸⁷ Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1101-1002.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1701.

⁹¹ Ibid.

⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15.

onemocnění nebo jiné poškození zdraví, bylo by třeba další z toho vyplývající újmu posoudit podle ustanovení občanského zákoníku 2012 vztahující se k ublížení na zdraví. Při ublížení na zdraví se sekundární oběti nabízí podstatně širší spektrum náhrad, které by mohla po škůdci požadovat. Vedle peněžité náhrady za nemajetkovou újmu při ublížení na zdraví (bolestné, náhrada za ztížení společenského uplatnění a náhrada za jinou nemajetkovou újmu), by oběť mohla požadovat náhradu i za majetkovou újmu (§ 2960 a násl. o. z. 2012, např. na ztrátu na výdělku), která jí vznikla v souvislosti s vlastním ublížením na zdraví. Uplatňování náhrady za újmu při ublížení na zdraví podle občanského zákoníku 2012 však nebude pro sekundární oběť jednoduché (viz níže).

Za účinnosti předchozí právní úpravy se čistá citová újma sekundárních obětí odškodňovala podle ustanovení § 444 odst. 3 o. z. 1964. Vyvinula-li se újma sekundární oběti do nervového šoku, snažily se sekundární oběti uplatnit své nároky vyplývající z ublížení na zdraví. Soudy se však postavily k takovým nárokům jednoznačně zamítavě. Zásadním bylo v této oblasti rozhodnutí československého Nejvyššího soudu z roku 1979⁹³. Soud v něm zamítl nárok sekundární oběti s odůvodněním, že mezi protiprávním jednáním škůdce a újmu sekundární oběti není dán vztah příčinné souvislosti, a proto škůdce za ublížení na zdraví sekundární oběti neodpovídá. Vyslovený právní názor později převzal a potvrdil český Nejvyšší soud⁹⁴. Podle judikatury je nervový šok sekundárních obětí v takovém případě vyvolán újmu primární (jejím usmrcením) a ne samotným protiprávním jednáním škůdce, které spočívalo například v porušení silničních předpisů. Bezprostředním následkem protiprávního jednání škůdce je újma primární oběti a nervový šok sekundární oběti je až následkem tohoto následku. Jelikož je nervový šok sekundární oběti podle tohoto právní názoru až „následek následku“ protiprávního jednání škůdce, není podle ustálené judikatury v příčinné souvislosti se samotným protiprávním jednáním škůdce a škůdce za něj neodpovídá. Podle vyjádření Nejvyššího soudu v rozhodnutí ze dne 26. května

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, publikovaném pod č. 7 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1979.

⁹⁴ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2006, sp. zn. 25 Cdo 1354/2005 a 25 Cdo 1355/2005, kterým soud odmítl přiznat náhradu (bolestné) matce, která se po usmrcení syna léčila s posttraumatickou stresovou poruchou.

2015 lze předpokládat, že u uvedeného právního názoru vytrvá i za účinnosti občanského zákoníku 2012.⁹⁵ Proti tomu lze namítat, že se jedná o řetězení podmínek, a příčinná souvislost je dána. Bez přímého následku protiprávního jednání škůdce (újmy primární oběti) by nevznikl další následek v podobě poruchy zdraví sekundární oběti. Vznik újmy sekundární oběti je tedy vyvolán bezprostředně okolností, která má věcný vztah k počinání škůdce. Tudíž původní příčina nervového šoku sekundární oběti leží v protiprávním jednání škůdce a ten by měl za něj odpovídat.

Vysvětlení, proč soudy příčinnou souvislost nedovodily, může být několik.

1. Může tu být obava před bezbřehými nároky sekundárních obětí. Pokud by soudy uznaly, že ublížení na zdraví způsobil škůdce, otevřely by tím sekundárním obětem dveře k dalším nárokům. Osoba, které vznikla újma na zdraví, se může domáhat nejen náhrady nemajetkové újmy (bolestné, náhrady za ztížení společenského uplatnění, jiná nemajetková újma), ale i náhrady za škodu (ztrátu na výdělku atd.), a výše všech náhrad se může v součtu vyšplhat do vysoké výše.

2. Odškodňování nepřímé škody (újmy) není pravidlem, ale jedná se v rámci právního řádu spíše o výjimku. V souladu s tím je možné argumentovat, že chce-li zákonodárce poskytovat náhradu i za nepřímou újmu (tj. odškodňovat „následek následku“), musí tak učinit na základě zvláštního zákonného ustanovení. Na základě obecné právní úpravy se proto svých nároků sekundární oběti domáhat nemohou.⁹⁶ Zde lze jako protiargument poukázat na rozhodnutí soudů, ve kterých náhradu sekundárním obětem na základě obecné právní úpravy přiznaly. Například již zmiňovaný Krajský soud v Ostravě⁹⁷ přiznal na základě obecné úpravy ochrany osobnosti náhradu sekundárním obětem za nemajetkovou újmu, již utrpěly v důsledku usmrcení svého syna a vnuka (v době, kdy občanský zákoník 1964 ještě neobsahoval § 444 odst. 3). Rovněž ve výše uvedeném rozhodnutí Nejvyššího soudu⁹⁸, byla na základě obecných ustanovení na ochranu osobnosti přiznána dceři náhradu za nemajetkovou újmu, již utrpěla v důsledku velmi závažného ublížení na zdraví své matky (primární oběti). Ani

⁹⁵ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2015, sp. zn. 35 Cdo 1206/2015.

⁹⁶ Srov. názor Krajského soudu v Praze převzatý do rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2007, sp. zn. 25 Cdo 2275/2005.

⁹⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 7. 2000, sp. zn. 23 C 82/99.

⁹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2012, sp. zn. 30 Cdo 947/2011.

v jednom případě přitom soudy nepostupovaly podle zvláštní právní úpravy a náhradu za „následek následku“ přiznaly sekundárním obětem na základě obecné právní úpravy.

Povaha nemajetkové újmy sekundárních obětí se ve srovnání s úpravou občanského zákoníku 1964 nezměnila. Duševní útrapy představují nadále čistou citovou újmu, kterou sekundární oběti vytrpěly v důsledku újmy primární oběti.

Podstatnou změnu však zaznamenala újma sekundárních obětí z pohledu procesního. Soudy podle ustanovení § 444 odst. 3 o. z. 1964 přiznávaly jednorázovou peněžitou náhradu pozůstalým, aniž by pozůstalí museli prokazovat, že v důsledku usmrcení primární oběti skutečně utrpěly nemajetkovou újmu. Mohly tak nastat i případy, kdy vztahy mezi pozůstalými a primární obětí byly chladné, ba pozůstalí mohli pocítit po smrti primární oběti dokonce úlevu. Jelikož se však v rámci soudního řízení míra utrpěné újmy sekundární oběti nehodnotil, mohla v konkrétním případě přisouzená částka podle ustanovení § 443 odst. 3 o. z. 1964 být vzhledem ke skutečně utrpěné újmě i nepřiměřené vysoká. Podle úpravy občanského zákoníku 2012 je právní jistota sekundární oběti týkající se jejího nároku podstatně narušena. Sekundární oběť bude muset prokazovat újmu, kterou utrpěla v důsledku usmrcení nebo zvláště závažného ublížení na zdraví primární oběti a dále vyčíslit rozsah vytrpěné újmy.⁹⁹ Vzhledem k tomu, že nemajetková újma (včetně duševních útrap) nemusí být v individuálním případě doprovázena fyzickými příznaky, je její prokazování v praxi složité. Bude třeba vycházet ze životních zkušeností, zdali určité jednání škůdce bylo takové povahy, že vedlo k tvrzeným duševním útrapám.¹⁰⁰ Právní úprava občanského zákoníku 2012 tím klade na sekundární oběti vyšší požadavky a narušuje jejich právní jistotu.

2.6.1. Kvalita nemajetkové újmy sekundárních obětí v rakouském právu

Rakouská právní věda (stejně jako německá právní věda) rozlišuje u sekundárních obětí mezi nemajetkovou újmou sekundárních obětí, která nedosahuje kvality poškození zdraví, tj. čistá citová újma (*Schockschaden*), a nemajetkovou újmou, která se vyvinula do vlastního poškození zdraví, tj. nervový šok (*Trauerschaden* v případech, že došlo

⁹⁹ Zima P. Nervový šok a sekundární oběti. *Právní rozhledy*, 2008, č. 6, roč. 16, s. 219.

¹⁰⁰ Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1701.

k usmrcení primární oběti, a *Gefühlschaden* v případech, kdy újma primární oběti pro ni nebyla fatální). Jelikož rakouské soudy založily nárok sekundárních obětí na relutární náhradu na ustanovení rakouského občanského zákoníku upravující bolestné při újmě na zdraví (§ 1325 ABGB), přiznávaly rakouské soudy zprvu náhradu pouze sekundárním obětem, u nichž se újma vyvinula v nervový šok. Náhrada za způsobený nervový šok náležela sekundární oběti, která jej utrpěla v důsledku usmrcení nebo „nejzávažnějšího“ ublížení na zdraví primární oběti. Zavinění škůdce postačilo ve formě (lehké) nedbalosti.¹⁰¹ Přiznávání náhrady v případě, kdy újma sekundárních obětí dosáhla kvality ublížení na zdraví, a odmítání přiznání náhrady v případě, kdy újma sekundárních obětí takové kvality nenabyla, se postupem času stalo neudržitelné. K judikатурnímu obratu došlo rozhodnutím rakouského Nejvyššího soudu ve věci usmrcení osmileté dcery sekundární oběti při nehodě, již zavinil žalovaný škůdce (řidič nákladního automobilu).¹⁰² Podle ustálené judikatury by matce primární oběti náhrada nenáležela, protože u ní v důsledku tragické události nastalá újma nedosáhla kvality vlastního ublížení na zdraví. Rakouský Nejvyšší soud upozornil, že rozlišení mezi tím, zdali v individuálním případě újma sekundární oběti dosáhla kvality ublížení nebo ne, je často problematické. Kromě toho zákon za určitých předpokladů výslovně zohledňuje čistou citovou újmu poškozeného při odškodňování poškození věci (koncept „ceny zvláštní oblíbenosti“). Za takové situace existuje v rakouském právu paradox, kdy se odškodňuje čistá citová újma při poškození věci nebo zvířete, ale při usmrcení člověka se náhrada za újmu stejné povahy nepřiznává. Nakonec soud došel k závěru, že je třeba doplnit zákonnou mezeru výkladem per analogiam a náhradu přiznat i sekundární oběti, jež utrpěla v důsledku usmrcení primární oběti čistou citovou újmu. Podmínkou přiznání náhrady je, aby škůdce jednal zaviněně a to úmyslně nebo alespoň ve formě hrubou nedbalostí.¹⁰³ Prozatím otevřená zůstává otázka, zdali náhrada za čistou citovou újmu náleží sekundárním obětem i za situace, kdy újma primární oběti nebyla fatální. Shledají-li nakonec rakouské soudy, že náhrada přísluší sekundárním obětem i za újmu

¹⁰¹ Kerschner, F. a kol. *Schmerzensgeld : Kommentar und Judikatur*. Vídeň: Verl. Österreich, 2013, s. 49.

¹⁰² Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 16. května 2001, 2 Ob 84/01v.

¹⁰³ Kerschner, F. a kol. *Schmerzensgeld : Kommentar und Judikatur*. Vídeň: Verl. Österreich, 2013, s. 82 a násl.

utrpenou v důsledku „nejzávažnějšího“ ublížení na zdraví primární oběti, předpokladem opět bude zavinění na straně škůdce nejméně ve formě hrubé nedbalosti.¹⁰⁴

KAPITOLA 3

3.1. Rozsah náhrady nemajetkové újmy

Nejzásadnější změna, kterou občanský zákoník 2012 ve srovnání s předchozí úpravou občanského zákoníku 1964 přinesl, spočívá v novém způsobu určování výše náhrady nemajetkové újmy sekundární oběti. Výši náhrady stanovil občanský zákoník 1964 v ustanovení § 444 odst. 3 paušálně pro všechny případy bez ohledu na jednotlivosti individuálního případu. Oproti tomu občanský zákoník 2012 konkrétní výši náhrady za nemajetkovou újmu sekundárních obětí nepředepisuje a její určení ponechává výlučně na uvážení soudu. Prizmatem principu přiměřenosti náhrady k utrpěné újmě je nová úprava spravedlivější, neboť činí výši náhrady odvislou od míry utrpěné újmy sekundární oběti. Zároveň s tím úprava občanského zákoníku 2012 klade vyšší nároky na sekundární oběti, neboť ty musí okolnosti individuální újmy, jež jsou rozhodné pro výši náhrady, před soudem prokázat. Jedinými byt' značně vágními mantinely pro soudy je zákonnými požadavek (§ 2959 o. z. 2012), aby výše náhrady plně vyvážila utrpení sekundárních obětí a odpovídala zásadám slušnosti. Poměr požadavků nestojí na principu subsidiarity, tyto požadavky se spíše vzájemně prolínají.¹⁰⁵

Požadavek plného vyvážení utrpení sekundární oběti zřejmě zdůrazňuje snahu postihnout výši náhrady celou utrpěnou újmu. P. Bezouška se domnívá, že požadavek slušnosti znamená zejména požadavek ohleduplnosti k sekundární oběti a akceptaci možného nadhodnocení výše náhrady. K určení výše náhrady v individuálním případě bude muset soud zohlednit okolnosti újmy za použití dalších kritérií stanovených v občanském zákoníku 2012 a vyvozených z rozhodovací činnosti soudů. Určení újmy a rozsahu náhrady prostřednictvím znaleckého posudku za účelem objektivizace výše náhrady není možné.

¹⁰⁴ Kerschner, F. a kol. *Schmerzensgeld: Kommentar und Judikatur*. Vídeň: Verl. Österreich, 2013, s. 91.

¹⁰⁵ Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1721.

Tuto markantní změnu důvodová zpráva¹⁰⁶ odůvodňuje tím, že „rozhodnutí jednolitého právního případu náleží jen soudci a zákonodárná moc... nemá v působnosti nařizovat soudu, jak má jednotlivý případ rozhodnout“, a poukazuje na nekonečnou variabilitu soukromého života. Jen soud totiž může po zvážení veškerých individuálních okolností případu rozhodnout o záležitosti navýsost individuální jako je ztráta blízkého člověka. Stanovení jednotné výše náhrady apriori pro všechny budoucí případy proto není vhodné. Pro ilustraci se v důvodové zprávě poukazuje na rozdílnost jednotlivých případů a tím i odůvodněnost různé výše náhrad na příkladu, kdy sekundární oběti je manžel usmrcené primární oběti. Do výše náhrady by se mělo promítnout, zdali manželství osob trvalo toliko krátce nebo celá desetiletí, jaké byly skutečné poměry mezi manželi za trvání manželství, jestli manželé žili spolu či odloučeně a z jakého důvodu tomu tak bylo nebo bylo-li před usmrcením manžela zahájeno řízení o rozvodu manželství. Všechny tato před soudem prokázané okolnosti musí soud promítnout do výše náhrady.¹⁰⁷ Odklonem od paušalizované náhrady se nová úprava také dostává do souladu s moderními trendy evropského deliktního práva.¹⁰⁸

Nová právní úprava současně klade i vyšší nároky na samotné soudy, které budou muset v individuálním případě rozhodnout o výši náhrady. Obavy z toho, jak se samy soudy vypořádají se svou úlohou, ale nejsou na místě. Jak důvodová zpráva připomíná, v otázce nemajetkové újmy a jejího odčinění v souvislosti se zásahem do osobnosti člověka (ochrana osobnosti) občanský zákoník 1964 nestanovil žádnou výši peněžního zadostiučinění a soudy se s tím ve své aplikační praxi bez obtíže vypořádaly.¹⁰⁹ K tomu lze doplnit, že soudy se od 1. 1. 2012 nenachází v žádném absolutním právním vakuu, neb mohou podstatným způsobem čerpat z dosavadní aplikační praxe soudů týkající se náhrady pro sekundární oběti za utrpěnou nemajetkovou újmu cestou ochrany

¹⁰⁶ Ministerstvo spravedlnosti. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku (konsolidovaná verze)*. [online]. 3. 2. 2012 [cit. 2016-11-11]. Dostupný z [www: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>](http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf).

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 141.

¹⁰⁹ Ministerstvo spravedlnosti. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku (konsolidovaná verze)*. [online]. 3. 2. 2012 [cit. 2016-11-11]. Dostupný z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

osobnosti, v rámci které vyvodily soudy již některá kritéria (zásady) pro určení výše náhrady v individuálním případě.¹¹⁰ Důvodová zpráva též nevyklučuje, aby se soudy dohodly na zásadách, podle kterých budou při aplikaci ustanovení § 2959 o. z. 2012 postupovat.¹¹¹

Iniciativy ohledně stanovení zásad, jimiž se soudy mají nechat vést při určování výše náhrady pro sekundární oběti, se ujal Nejvyšší soud. Ve svém rozhodnutí ze dne 12. dubna 2016¹¹² a současně vydané tiskové zprávě¹¹³ shrnul judikaturou ustálená kritéria¹¹⁴, která soudy mají při rozhodování hodnotit. Podstatnou měrou přitom Nejvyšší soud vycházel z nálezu Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015¹¹⁵. Tato kritéria se dělí na kritéria na straně sekundární oběti a na straně škůdce. Na straně sekundární oběti jsou to: (a) intenzita vztahu sekundární oběti s primární obětí, (b) věk primární oběti a sekundární oběti, (c) hmotná závislost sekundární oběti na primární oběti a (d) poskytnutí jiné satisfakce. Na straně škůdce jsou to: (e) postoj škůdce ke způsobené škodě, (f) dopad události do duševní sféry škůdce, (g) majetkové poměry škůdce a (h) míra zavinění škůdce. Okolnosti se hodnotí vzhledem k utrpěné újmě sekundárních obětí a zkoumá se přitom, zdali ji spíše zmírnily nebo naopak prohloubily. Okolnosti na straně škůdce se proto mohou uplatnit jen tehdy, mají-li vliv na vnímání újmy oprávněných osob. Za klíčové kritérium je považována kvalita vzájemného vztahu

¹¹⁰ Srov. Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1722 (bod. 32 a násl.).

¹¹¹ Ministerstvo spravedlnosti. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku (konsolidovaná verze)*. [online]. 3. 2. 2012 [cit. 2016-11-11]. Dostupný z [www: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>](http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf).

¹¹² Rozhodnutí NS ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

¹¹³ Nejvyšší soud. *Nejvyšší soud systematicky monitoruje činnost českých soudů na trestním úseku při rozhodování v adhezním řízení o nárocích na náhradu nemajetkové újmy, způsobené trestnou činností*. tisková zpráva. [online]. 12. 4. 2016 [cit. 2016-12-14]. Dostupný z [www: <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~TiskovezpravyNejvyssih-osoudu~Nejvyssi_soud_systematicky_monitoruje_cinnost_ceskych_soudu_na_trestnim_useku_pri_rozhodovani_v_adheznim_rizeni_o_narocich_na_nahradu_nemajetkove_ujmy__zpusobene_trestnou_cinnosti~?openDocument&lng=CZ>](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~TiskovezpravyNejvyssih-osoudu~Nejvyssi_soud_systematicky_monitoruje_cinnost_ceskych_soudu_na_trestnim_useku_pri_rozhodovani_v_adheznim_rizeni_o_narocich_na_nahradu_nemajetkove_ujmy__zpusobene_trestnou_cinnosti~?openDocument&lng=CZ).

¹¹⁴ Jedná se o kritéria vyvinuta aplikační činností soudů při rozhodování o peněžitém zadostiučinění pro sekundární oběti (požůstalé) cestou obecné ochrany osobnosti (§ 13 odst. 2 o. z. 1964).

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. ÚS 2844/14.

primární a sekundární oběti, naopak kritéria na straně škůdce včetně jeho majetkových poměrů hrají při rozhodování soudů o výši náhrady roli méně významnou.

Výčet posuzovaných kritérií vytvořený Nejvyšším soudem není pro soudy vyčerpávající. Dalšími kritérii či okolnostmi, již soudy zohlední při rozhodování o výši náhrady, jsou okolnosti stanovené v obecné právní úpravě ochrany osobnosti (poskytování zadostiučinění v penězích podle ustanovení § 2957 o. z. 2012). Soud se řídí i pravidly stanovenými v ustanoveních o povinnosti nahradit škodu, jež se použijí obdobně (§ 2894 odst. 2 ve spojení s § 2918 a § 2953 o. z. 2012). V neposlední řadě nelze opominout ani korektiv proporcionality. Soudy musí ve srovnatelných situacích, rozhodovat srovnatelným způsobem, tj. při určení výše relativní náhrady zohlednit částky přiznané v jiných srovnatelných případech. Tím lze dosáhnout relativně spravedlivého vyčíslení relativní náhrady. Na dodržování principu proporcionality apeloval mj. Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 22. prosince 2015¹¹⁶, který vyzval soudy, aby při rozhodování o výši pro sekundární oběti porovnávaly částky relativní náhrady s jinými případy ve věci náhrady sekundárních obětí ba i s dalšími, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv (práva na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst, ochranu dobrého jména).

3.1.1. Jednotlivá kritéria podle ustálené judikatury

Jednotlivá kritéria, která uplatňuje Ústavní soud ve své judikatuře, a Nejvyšší soud je převzal do svého rozhodnutí a tiskové zprávy (viz předchozí podkapitulu), mají stěžejní význam při určování výše náhrady sekundárních obětí. Je proto vhodné je zevrubně okomentovat.

(kritéria na straně sekundární oběti ad (a)) Ústavní soud¹¹⁷ považuje kvalitu (intenzitu) vzájemného vztahu primární a sekundární oběti za klíčové kritérium při stanovení výše náhrady. Kvalitu předjímá zejména příbuzenská blízkost poškozených, nejintenzivnější vztahy panují zpravidla mezi rodiči a dětmi, manželi. Mohou však existovat i případy, kdy velice intenzivní vztahy panují i mezi sourozenci (při absenci otce v rodině může starší sourozenec do jisté míry suplovat roli v rodině), mezi

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.

¹¹⁷ Ibid.

vnoučetem a prarodiči (pečují-li o dítě prarodiče) či mezi nesezdanými partnery. Naopak i mezi blízkými příbuznými mohou být vzájemné vztahy chladnější (manželé nežijící ve společné domácnosti, otec nejevící zájem o své dítě), což bude ospravedlňovat snížení náhrady ba i její odepření. Existence a kvalita vztahu primární oběti se tak promítá jak do rozhodování o základu nároku (odepření náhrady), tak i při rozhodování o rozsahu náhrady (čím intenzivnější vztah tím vyšší náhrada sekundární oběti přísluší). V případě vztahu mezi rodičem a dítětem sehrává roli i pocit zodpovědnosti rodiče za své dítě.¹¹⁸ Je-li pocit zodpovědnosti u rodiče vyvinut velmi silně, bude i újma způsobená ztrátou dítěte větší.¹¹⁹

(ad (b)) Při hodnocení věku sekundární a primární oběti, se zohledňuje, nakolik je prožívána ztráta novorozence nebo dospělého dítěte jeho rodiči, ztráta rodiče jeho dětmi nebo ztráta osoby důchodového věku jeho vnoučaty.¹²⁰

(ad (c)) Kritérium existenční závislosti znamená, že sekundární oběť ztratila v sekundární oběti člověka, na němž byla existenčně závislá. Hmotnou závislost sekundární oběti na primární oběti nelze zužovat na vyživovací povinnost primární oběti vůči oběti sekundární. Hmotná závislost je pojem širší a vyjadřuje vliv ztráty člověka, který sekundární oběti poskytoval nejen finančním ale i morální podporu, komplexní péči, a ochranu, na osobní sféru sekundární oběti. Toto kritérium je naplněno plnou měrou, jestliže škůdce způsobil smrt matky dítěte nízkého věku, které bylo zcela závislé na své matce. Případné majetkové nároky spojené se ztrátou výživy je nutné uplatňovat zvlášť podle ustanovení § 2966 o. z. 2012.¹²¹

(ad (d)) *Relutární náhrada podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 je satisfakcí poskytovanou sekundární oběti škůdcem v penězích. V úvahu ale přichází i jiné druhy (způsoby) satisfakce, které újmu sekundární oběti zmírňují. Existence jiné satisfakce by se mělo být soudy následně zohledněno při určování výše relutární náhrady (snížení relutární náhrady). Morální (tj. jiná než peněžité) satisfakci sekundární oběti představuje zejména právní postih škůdce. Zpravidla se bude jednat o trestní řízení*

¹¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. ÚS 2844/14.

¹¹⁹ Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1721-1722.

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. ÚS 2844/14.

¹²¹ Rozhodnutí NS ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

vedené proti škůdci a rozhodnutí v něm vydaném. Ne vždy však bude možné přihlížet k trestnímu odsouzení škůdce a považovat ho za satisfakci zmírňující újmu sekundární oběti. Především v případě velmi nízkého věku sekundární oběti nelze předpokládat, že si sekundární oběť pro svůj nízký věk bude uvědomovat význam trestního řízení a odsuzujícího rozhodnutí trestního soudu spolu s uloženým trestem¹²². Morální satisfakci pro sekundární oběti může spočívat i v omluvě škůdce sekundární oběti, jeho aktivně projevenou snahu zajistit sekundární oběti mimosoudní satisfakci (v podobě dobrovolné náhrady nemajetkové újmy v penězích, poskytnutí peněžní částky nad výši náhrady za škodu vyplacenou pojišťovnou. Morální satisfakcí může být i upřímná lítost, kterou škůdce nad tragickou událostí projevil tím, že zaslal peníze na účet veřejné sbírky pro pozůstalé děti, nebo jim věnoval vánoční dárky¹²³. Kritérium poskytnutí jiné satisfakce úzce souvisí a prolíná se s dalším kritériem (na straně škůdce) a sice, jaký postoj škůdce k tragické události zaujal. Neboť nebude-li postoj škůdce hodnocen kladně, stěží si lze představit, že sekundární oběti obdrží jinou morální satisfakci, než případné trestního řízení, odsouzení a uložení trestu.

(kritéria na straně škůdce ad (e)) Soudy hodnotí také postoj žalovaného ke způsobeným následkům. Vstřícné chování, omluva nebo projevení lítosti ze strany škůdce může zmírnit vnímání újmy sekundární oběti a může se proto projevit v ponížení výše náhrady. Dalšími projevy kladně hodnoceného postoje škůdce může být, že se škůdce ke svému činu i jeho tragickým následkům postavil výrazně sebekriticky, doznal se a spolupracoval s orgány činnými v trestním řízení (v rámci trestního řízení souvisejícím s tragickou událostí), opakovaně během soudního řízení vyjádřil lítost a zavázal se k náhradě újmy i za situace, kdy bylo zřejmé, že újma bude hrazena pojistitelem (z titulu povinného ručení).¹²⁴ Naopak lhostejnost, arogance, bezcitnost a svalování viny na primární oběť ze strany škůdce může újmu sekundární oběti ještě prohloubit. Negativně bude soudem též hodnoceno, jestliže škůdce po škodné události (dopravní nehodě), již způsobil, namísto snahy odstranit negativní následky této nehody odešel z místa nehody, věnoval se telefonování a řešení osobních problémů a obav

¹²² Rozhodnutí NS ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

¹²³ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 13. července 2010, sp. zn. 1 Co 146/2010.

¹²⁴ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. května 2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2015.

vzešlých z nehody.¹²⁵ Je-li v důsledku usmrcení nebo zvláště závažného ublížení na zdraví primární oběti zahájeno trestního řízení vůči škůdci, škůdce vyjadřuje svůj postoj i v rámci něho. Ve vztahu k trestnímu řízení, však nelze negativně hodnotit postoj škůdce, jestliže popírá v trestním řízení svou vinu na události, jež vyústila do usmrcení nebo zvláště závažného ublížení na zdraví primární oběti, neboť se jedná o standardní způsob obhajoby a projevem ústavně zaručeného práva poškozeného na svou obhajobu a samo o sobě neprohlubuje míru utrpení sekundárních obětí. Popírání viny škůdce během řízení, v odvolání a dovolání nelze hodnotit jako přitěžující¹²⁶. Pouze excesivní vybočení škůdce v trestním řízení lze vzít při hodnocení postoje škůdce v potaz a promítnout je navýšením náhrady.

(ad (f)) Při hodnocení dopadu události do duševní sféry škůdce se zkoumá, jak byl škůdce událostí osobně zasažen. Například škůdce musel sám vyhledat odbornou pomoc psychologa. Jestliže osobní život škůdce tragickou událostí poznamenán nebyl, kritérium se do výše náhrady nepromítne.

(ad (g)) Majetkové poměry jsou nejvýrazněji kritizovaným kritériem.¹²⁷

První výtku, která směřuje proti tomuto kritériu, je, že majetkové poměry nezmenšují ani nezvětšují samotnou újmu a její prožívání sekundární obětí, proto by se neměly promítat ani do výše relativní náhrady. Rozhodně je třeba také odmítnout, aby na odstupňování výše náhrady v individuálním případě mělo vliv, je-li škůdce bohatý a chudý. V tomto smyslu není možné požadovat po škůdci vyšší náhradu z důvodu, že je milionářem. V rámci posuzování kritérií na straně škůdce mohou majetkové poměry hrát roli pouze quasimoderační. Majetkové poměry tedy mohou ovlivňovat výši náhrady pouze směrem dolů (tj. ponižovat náhradu) a fungovat jako určitá pojistka předtím, aby výše náhrady nebyla pro škůdce likvidační.

Druhou námitkou proti uplatňování kritéria majetkových poměrů je, že jeho aplikací dochází k dublování zákonného moderačního práva soudu. Majetkové a osobní poměry

¹²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. 8 Tdo 1400/2015.

¹²⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2016, sp. zn. 3 Tdo 594/2016.

¹²⁷ Hánělová, K. (R)evoluce v odškodňování duševních útrap? *Trestněprávní revue*, 2015, roč.14 , č. 11-12, s. 264. Doležal, T. Doporučení Nejvyššího soudu k odškodňování sekundárních obětí podle § 2959 OZ. *Zdravotnické právo a bioetika*. [online]. 12. 4. 2016 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z [www: <http://zdravotnickepravo.info/doporuzeni-nejvyssiho-soudu-k-odskodnovani-sekundarnich-obeti-podle-%C2%A7-2959-oz/>](http://zdravotnickepravo.info/doporuzeni-nejvyssiho-soudu-k-odskodnovani-sekundarnich-obeti-podle-%C2%A7-2959-oz/) .

škůdce je povinen soud zkoumat na základě svého moderačního práva (§ 2984 odst. 2 ve spojení s § 2918 o. z. 2012). V právní nauce je zdůrazňováno, že soud svého moderačního práva využije, jsou-li pro snížení výše náhrady splněny podmínky a to bez ohledu na to, zdali byl tento postup škůdcem navržen¹²⁸ (k moderačnímu právu soudu více viz následující podkapitulu 3.1.1.). Jestliže moderační právo přísluší soudu ze zákona a zároveň má soud povinnost ho využít (tj. snížit náhradu), jsou-li k tomu splněny zákonné podmínky, konstruovat zvláštní kritérium majetkových poměrů je nadbytečné.

(ad f) Kritérium míry zavinění škůdce souvisí se satisfakční funkcí náhrady. Neboť dle Ústavního soudu při vyšší míře zavinění je vždy neoprávněnost zásahu do osobnostních práv zesílena (je zesílena křivda, za niž má přijít zadostiučinění). Z toho vyplývá, že při vyšším stupni zavinění by sekundární oběti měla náležet vyšší náhrada, aby tato vyrovnala pocíťovanou vyšší míru újmy. Ústavní soud došel k závěru, že „v případě zlého úmyslu (záměru) na straně původce neoprávněného zásahu by měl soud svůj odsudek nad tímto společensky i právně zvlášť odsouzeníhodným chováním vyjádřit právě citelným určením výše peněžitého zadostiučinění.“¹²⁹ Na rozdíl od jednání vykazující úmysl škůdce nebo v jeho rámci dokonce zvlášť zavrženíhodný úmysl, lze nedbalostní zavinění škůdce vnímat jako neutrální prvek¹³⁰. Při hrubé nedbalosti je míra zavinění vyšší. Kritérium lze zohlednit v případě objektivní i subjektivní odpovědnosti škůdce, protože nezasahuje do základu nároku (zdali škůdce je nebo není odpovědný), nýbrž toliko do výše náhrady.

3.1.2. Spoluúčast, moderační právo

Jelikož se povinnost k náhradě nemajetkové újmy posoudí obdobně jako povinnost k náhradě škody, uplatní se na při přiznávání náhrady za duševní útrapy sekundárních

¹²⁸ Doležal, T. Doporučení Nejvyššího soudu k odškodňování sekundárních obětí podle § 2959 OZ. In: *zdravotnickepravo.info* [online]. 12. 4. 2016 [cit. 2016-11-26]. Dostupný z [www: <http://zdravotnickepravo.info/doporuzeni-nejvyssiho-soudu-k-odskodnovani-sekundarnich-obeti-podle-%C2%A7-2959-oz/>](http://zdravotnickepravo.info/doporuzeni-nejvyssiho-soudu-k-odskodnovani-sekundarnich-obeti-podle-%C2%A7-2959-oz/)

¹²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.

¹³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. května 2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2015, (bod 46).

obětí mj. pravidla spoluúčasti poškozeného na vzniku nebo zvětšení škody (§ 2918 o. z. 2012) a moderační právo soudu (§ 2953 o. z. 2012).¹³¹

Na základě ustanovení § 2894 odst. 2 ve spojení s § 2918 o. z. 2012 se povinnost škůdce nahradit nemajetkovou újmu sekundární oběti poměrně sníží, vznikla-li újma nebo zvětšila-li se také následkem okolností, které se přičítají primární oběti. Stejně pravidlo se užije i v případech, kdy okolnosti, jejichž následkem vznikla či se zvětšila újma, se přičítají sekundární oběti.¹³²

Na základě ustanovení § 2894 odst. 2 ve spojení s § 2953 o. z. 2012 může soud z důvodu zvláštního zřetele hodného soudu snížit náhrady pro sekundární oběti. Takovým důvodem je například to, jak k nemajetkové újmě došlo, osobní a majetkové poměry škůdce nebo poměry poškozeného. Je-li nějaký důvod zvláštního zřetele v rozhodované věci přítomen, soud sníží náhradu sekundární oběti, aniž by škůdce musel takový požadavek vznést.

Smyslem moderačního práva soudu je zabránit nežádoucím a nepřiměřeným tvrdostem dopadu náhrady do poměrů škůdce¹³³.

Ačkoliv je splněna podmínka důvodu zvláštního zřetele hodného, použití moderačního práva je přesto vyloučeno ve dvou případech. Náhradu nelze snížit, způsobil-li škůdce újmu primární oběti úmyslně (§ 2953 odst. 1 o. z. 2012), nebo hlásil-li se škůdce k odbornému výkonu jako příslušník určitého stavu nebo povolání a újmu způsobil v důsledku porušení odborné péče (§ 2953 odst. 2 o. z. 2012).

Moderační právo soudu bude typicky vyloučeno v případech, kdy lékař při poskytování zdravotní péče nepostupoval *lege artis* (tj. porušil standard odborné péče) a způsobil tím usmrcení pacienta (primární oběti) nebo jeho zvlášť závažné ublížení na zdraví. Lékař vystupuje při poskytování zdravotní péče jako odborník a příslušník lékařského povolání (tj. hlásí se k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání).

¹³¹ Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1119.

¹³² Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. března 2013, sp. zn. 25 Cdo 912/2012. Soud v této věci rozhodoval o jednorázové náhradě pozůstalých podle § 444 odst. 3 o. z. 1964, přičemž využil své moderační právo (§ 441 o. z. 1964) a náhradu z důvodu, že úmrtí primární oběti zapříčinila z části sama sekundární oběti a z části i primární oběť, ponížil na polovinu zákonem stanovené částky.

¹³³ Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1095.

Úmyslné zavinění se ke vniku odpovědnosti škůdce za nemajetkovou újmu sekundárních obětí způsobenou porušením smluvní nebo zákonné povinnosti nevyžaduje. Pokud sekundární oběť úmysl škůdce před soudem prokáže, projeví se to mj. právě vyloučením moderačního práva soudu. Prokázaný úmysl bude prokázán za situace, kdy soud škůdce coby pachatele uzná vinným za úmyslný trestný čin související s újmou primární oběti. V takových situacích je ale nezbytné rozlišovat, jaký trestný čin byl příčinou újmy primární oběti (byl-li pachatel odsouzen za více trestných činů) a zdali se úmyslné zavinění vztahuje i ke kvalifikované skutkové podstatě (těžšímu následku) spáchaného trestného činu. Ústavní soud se k tomu vyjádřil ve svém nálezu ze dne 30. března 2012¹³⁴. Podle něj se zejména v případech, kdy škůdce (coby pachatel) je odsuzován za nedbalostní trestný čin nebo za trestný čin, jehož těžší následek zavinil z nedbalosti, musí soud předcházet tomu, aby uložená povinnost nahradit způsobenou újmu sekundární oběti (v souvislosti s takovým trestným činem) neměla pro škůdce doživotní likvidační následky. K dosažení toho soud použije své moderační právo a náhradu škůdci sníží. Důvodem toho je, že stupeň a intenzita viny pachatelů takovýchto trestných činů v porovnání s pachateli úmyslných trestných činů s úmyslně způsobeným těžším následkem je přeci jen kvalitativně odlišná. Z toho vyplývá, že aplikace moderačního práva soudem není vyloučena ani za situace, kdy škůdce sice páchal úmyslný trestný čin, jehož těžší následek je v souvislosti s náhradou pro sekundární oběť, jestliže tento těžší následek (újma primární oběti) je kryt toliko nedbalostním zaviněním škůdce.¹³⁵

Podobně se vyslovil i Nejvyšší soud, když rozhodoval o náhradě pro sekundární oběti podle ustanovení § 2959 o. z. 2012. Ve předmětné věci byl škůdce odsouzen za spáchání úmyslného trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274 odst. 1 a 2 tr. z.), pokusu trestného činu neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 21 odst. 1, § 151 odst. 1 tr. z.) a trestného činu usmrcení z nedbalosti (143 odst. 1 a 2 tr. z.). Nejvyšší soud potvrdil, že využití moderačního práva není ani v takovém případě vyloučeno. Byť je škůdce odsouzen mj. za úmyslný trestný čin, vznik nemajetkové újmy sekundární oběti má podklad v nedbalostním jednání škůdce

¹³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 30. března 2012, sp. zn. III ÚS 2954/11.

¹³⁵ Ibid.

(usmrcení z nedbalosti). Soudy proto musí zkoumat, zdali je v tomto případě přítomen důvod zřetele hodný, a případně snížit náhradu pro sekundární oběť.¹³⁶

Nejčastějšími důvody zvláštního zřetele hodného, které se v případech náhrady sekundárních obětí vyskytují, jsou zřejmě osobní a majetkové poměry škůdce. Přispívat k tomu může i skutečnost, že občanský zákoník 2012 odstranil fixní částky náhrad pro sekundární oběti, a zejména nalézací soudy začaly přiznávat sekundárním oběti náhrady ve výši i několika jednotek milionů korun českých.¹³⁷ Taková výše náhrady je pochopitelně pro většinu škůdců (fyzických osob) neúměrně vysoké vzhledem k jejich majetku a příjmům. Proto se soudy nacházejí často v situacích, kdy musí posuzovat osobní a majetkové poměry a zjišťovat, zdali jsou splněny podmínky pro využití moderačního práva. Nejvyšší soud se touto problematikou zabýval v rozhodnutí ze dne 16. prosince 2015¹³⁸. Z odůvodnění rozhodnutí vyplývá, že soudy mají zkoumat, jaký má škůdce majetek (a zdali není financován úvěrem), má-li vyživovací povinnost (ke kolika lidem a jak dlouho ještě bude jeho vyživovací povinnosti trvat), zdali má škůdce nějaké úspory, je-li škůdce zaměstnaný a jak vysoký má výdělek, má-li jiné další příjmy (peníze plynoucí z podnikání nebo zisky ze členství v korporaci) a další rodinné poměry (manželka škůdce je bez příjmů, na mateřské dovolené, apod.). Důležitou zvažovanou okolností je i otázka, jak bude škůdce schopen splácet náhradu sekundárním obětem do budoucna s ohledem na příp. výkon trestu odnětí svobody, jeho obtíže najít si práci p jeho výkonu a s ohledem na svůj věk. Soudy mají uvážit, zdali výše náhrady nebude pro škůdce a jeho rodinu představovat příkoří, které jim znemožní realizovat základní životní potřeby. Uváží-li soud, že v individuálním případě výše náhrady neumožňuje vést škůdci a jeho rodině lidsky důstojný a snesitelný život, protože má pro ně přímo likvidační důsledky, výši náhrady sníží.

V některých případech soudy odmítly zabývat se osobními a majetkovými poměry škůdce s odůvodněním, že způsobená újma je kryta pojistnou smlouvou, náhradu zaplatí kapitálově silný pojistitel (pojišťovna) škůdce, a není proto potřeba zkoumat poměry

¹³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. 8 Tdo 1400/2015.

¹³⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. 8 Tdo 1400/2015, rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2015, sp. zn. 7 Tdo 450/2015, rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 14. ledna 2015, sp. zn. 8 To 107/2014 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

¹³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. 8 Tdo 1400/2015.

škůdce.¹³⁹ Typicky jde o dopravní nehody, při kterých byla usmrcena primární oběť, nebo jí bylo způsobeno zvláště závažné ublížení na zdraví, přičemž řidič odpovědný za dopravní nehodu má uzavřenou smlouvu o pojištění odpovědnosti z provozu motorového vozidla. Takový postup soudů je nepřijatelný. Soudy musí zvažovat, jsou-li splněny podmínky pro využití moderačního práva soudu, a případně svého práva i využít bez ohledu na to, zdali je událost zakládající nárok sekundární oběti na náhradu kryta pojistnou smlouvou nebo není. Nejvyšší soud k tomu ve stejném duchu ve svém rozhodnutí¹⁴⁰ uvedl, že v případě existence pojistného krytí události, která zakládá nárok sekundárních obětí k uplatnění náhrady za utrpěné duševní útrapy, se soudy musí řídit se stejnými pravidly jako v ostatních případech, a zabývat hlubšími úvahami o výši náhrady sekundárních obětí jako v případech, kdy nároky poškozených žádná pojišťovna hradit nebude, ale bude tak povinen učinit škůdce sám. Soud proto vždy zhodnotí, zdali výše náhrady nebude pro škůdce znamenat z hlediska ekonomického jeho likvidaci a neznemožní mu žít lidsky důstojný a snesitelný život. Může se totiž stát, že pojišťovna bude uplatňovat vůči škůdci regres (například z důvodu, že došlo ke zjištění alkoholu nebo jiné návykové látky v krvi řidiče v době dopravní nehody) a peněžní kompenzaci v konečném důsledku ponese sám škůdce. Stejně tak je možné, že pojišťovna proplatí menší plnění jako pojistné plnění vyplacené poškozenému pojistitelem než bude částka, která byla soudem sekundární oběti vůči pojištěnému škůdci přiznána. Následně škůdce o výši pojistného plnění povede s pojistitelem spor a mezitím už rozhodnutí soudu o náhradě bude exekuvatelné a jeho výkon postihne (třebaže pouze dočasně) majetek škůdce.

3.1.3. Okolnosti zvláštního zřetele hodné

Při rozhodování o výši náhrady by soudy neměly soudy opominout ani okolnosti zvláštního zřetele hodné. Ustanovení § 2957 o. z. 2012 stanoví, že výše přiměřeného zadostiučinění musí být určena tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Toto ustanovení je obecnou úpravou pro náhradu újmy na přirozených právech

¹³⁹ Srov. argumentaci pozůstalých uvedenou v odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 nebo názory soudu prvního stupně uvedené v odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. 8 Tdo 1400/2015.

¹⁴⁰ Rozhodnutí NS ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

člověka. Z důvodu absence speciální úpravy, která by se vztahovala přímo na náhradu za nemajetkovou újmu sekundárních obětí, se ustanovení § 2957 o. z. 2012 použije i při rozhodování o výši náhrady podle ustanovení § 2959 o. z. 2012.

Některé okolnosti zvláštního zřetele hodné jsou v ustanovení § 2957 o. z. 2012 příkladmo uvedeny, pro rozhodování o výši náhrady pro sekundární oběti však vhodné nejsou. Na druhou stranu lze z dosavadní judikatury vztahující se k náhradě nemajetkové újmy sekundárních obětí vyzdvihnout některé okolnosti, které by bylo možné za takovou okolnost zvláštního zřetele označit. Okolností zvláštního zřetele hodné může být například (1) způsob usmrcení primární oběti, (2) účast samotné sekundární oběti na události, při níž došlo k usmrcení či zvláště závažnému ublížení na zdraví primární oběti, nebo (3) ztráta jediného člověka, která o sekundární oběť pečoval.

(ad (1)) Pro ilustraci, ve kterých případech se může způsob usmrcení jevit jako okolnost zvláštního zřetele hodná, lze uvést dvě rozhodnutí Nejvyššího soudu. V první z nich došlo k usmrcení horníka v dole. Při práci v dole se uvolnil dopravník, který zasáhl horníka. Příčinnou jeho smrti bylo stlačení trupu a udušení. Nejvyšší soud označil způsob smrti horníka pro pozůstalé výrazně traumatizující a při určení výše náhrady k této okolnosti přihlédl.¹⁴¹ V druhém případě rozhodoval Vrchní soud v Praze o náhradě pro pozůstalé v rámci adhezního řízení. V posuzované věci došlo mezi primární obětí a škůdcem k násilnické partnerské hádce, jež vyvrcholila vraždou partnerky (primární oběti). Partner partnerku nejdříve osmkrát bodl nožem. Poté, co se skácela na zem obývacího pokoje, partner partnerku ještě čtyřikrát až pětkrát udeřil do zátylku. Nakonec partnerka upadla do bezvědomí a svůj brachiální útok partner ukončil dvěma výstřely z pušky do spánku partnerky. Žádný ze soudů, které ve věci rozhodovaly, ve svých rozhodnutích výslovně okolnost způsobu usmrcení (vraždy) partnerky v souvislosti s výší náhrady nezmínil. Avšak s ohledem na výši náhrad, které byly pozůstalým přiznány (pohybovaly se v několika jednotkách milionů korun českých), lze mít za to, že brutální způsob usmrcení (vraždy) primární oběti rozhodně ovlivnil úvahy soudů o výši náhrady.¹⁴²

¹⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2012, sp. zn. 30 Cdo 83/2011.

¹⁴² Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 14. ledna 2015, sp. zn. 8 To 107/2014. Dovolání proti němu bylo Nejvyšším soudem odmítnuto.

(2) Další okolnost zvláštního zřetele hodnou může představovat přítomnost sekundární oběti při události, během níž došlo k usmrcení nebo zvláště závažnému ublížení na zdraví primární oběti. Nejvyšší soud výslovně odůvodnil navýšení náhrady tím, že sekundární oběť byla přítomna při dopravní nehodě, při níž primární oběť (matka sekundární oběti) zemřela.¹⁴³

(3) Při rozhodování o výši náhrady podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 by soud měl vzít v potaz i okolnost, že dítě v pozici sekundární oběti přišlo o jediného fakticky pečujícího rodiče za stavu, kdy druhý biologický rodič o dítě nejeví žádný zájem. Naroveň tomu je postavena ztrátě obou rodičů.¹⁴⁴

3.2. Výše náhrady

V přechozí kapitole 3.1. uvedená jednotlivá kritéria, která soudy mají hodnotit při rozhodování o výši náhrady, nepodávají odpověď na otázku, z jaké (alespoň řádově) základní výše náhrady soudy mají vycházet a již budou následně navyšovat nebo ponížovat v souladu s ohodnocením jednotlivých kritérií v individuálním právním případě. Vzhledem ke kritice výše náhrady podle občanského zákoníku 1964, lze předpokládat, že základní výše spravedlivé náhrady, má být vyšší než výše náhrady stanovená podle § 444 odst. 3 o. z. 1964, jež činila pro většinu sekundárních obětí 240 000 Kč.

Při rozmýšlení nad výchozí základní výší náhrady nemajetkové újmy nelze opominout Metodiku k náhradě nemajetkové újmy vydanou Nejvyšším soudem, jež stanovuje podrobný postup pro soudy při rozhodování o bolestném a náhradě za ztížení společenského uplatnění primárních obětí. Z Metodiky k náhradě nemajetkové újmy se jednak podává peněžitá hodnota lidského života, jež činí okolo 10 000 000 Kč, jednak se podle ní navyšuje hodnota jednoho bodu za bolest přibližně o dvojnásobek oproti právnímu stavu do 1. 1. 2014¹⁴⁵. Tím Nejvyšší soud jasně deklaruje, jaké navýšení náhrady za nemajetkovou újmu považuje po 1. 1. 2014 za vhodné a ačkoliv Metodika k náhradě nemajetkové újmy upravuje výši náhrady pro primární oběti

¹⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Srov. § 7 odst. 2 bodové vyhlášky.

(bolestné a náhrada za ztížení společenského uplatnění), nelze přehlédnout její možný vliv i na výši náhrady za nemajetkovou újmu sekundárních obětí. Ostatně tento vliv je zřejmý jak z rozhodování soudů¹⁴⁶, jež se při určování výše náhrady za nemajetkovou újmu sekundárních obětí výslovně odkazují na Metodiku k náhradě nemajetkové újmy a na „cenu lidského života“ ve výši 10 000 000 Kč, tak i autoři, kteří se vyjadřují k tomu, jaká by měla být ona základní částka náhrady nemajetkové újmy pro sekundární oběti, vychází primárně z této Metodiky náhradě nemajetkové újmy, avšak inspiřují se hlavně zvýšením hodnoty bodu bolestného.

3.2.1. Návrhy základní výše náhrady

Dva způsoby stanovení základní výše náhrady předestřel J. Kotula, přičemž v obou způsobech vychází z částek stanovených v ustanovení § 433 odst. 3 o. z. 1964.

První J. Kotulou navrhovaný způsob vychází z vývoje výše průměrné hrubé měsíční mzdy v národním hospodářství (dále jen „průměrná hrubá měsíční mzda“) a jeho reflektování do výše náhrad stanovených v ustanovení § 443 odst. 3 o. z. 1964. Podle J. Kotuly by se do výše náhrad podle občanského zákoníku 1964 mělo promítnout zvýšení průměrné hrubé měsíční mzdy, jež nastalo v českém národním hospodářství od doby, kdy bylo do něj začleněno ustanovení § 443 odst. 3. V této logice by platilo následující: náhrada ve výši 240 000 Kč pro manžela/rodiče/dítě a jinou osobu blízkou podle ustanovení § 433 odst. 3 představovala 14,61 násobek průměrné hrubé měsíční mzdy v roce 2003. V roce 2013 činila průměrná hrubá měsíční mzda 25 128 Kč, a základní výše náhrady za nemajetkovou újmu vytrpěnou manželem/rodičem/dítětem a jinou osobou blízkou by tak v roce 2014 odpovídala 367 120,08 Kč (25 128 Kč*14,61).¹⁴⁷

Druhý způsob stanovení základní výše náhrady, jež J. Kotula doporučuje, vychází z navýšení hodnoty jednoho bodu za bolest podle Metodiky k náhradě nemajetkové újmy ve srovnání s hodnotou jednoho bodu za bolest podle zrušené bodové vyhlášky. Jelikož toto navýšení pro rok 2014 činilo 109,4 % (tj. navýšení o přibližně dvojnásobek), základní výše náhrady pro pozůstalého manžela/rodiče/dítě a jinou osobu

¹⁴⁶ Srov. odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2016, sp. zn. 3 Tdo 594/2016, vztahující se k tomu, jak rozhodly soud prvního a druhého stupně. Nebo odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. května 2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2015, komentující rozhodnutí soudu druhého stupně.

¹⁴⁷ K výpočtu se používá průměrná hrubá měsíční mzda v roce předcházejícímu roku, v němž újma sekundární oběti vznikla.

blízkou za duševní útrapy by v roce 2014 představovala 502 560 Kč (240 000 Kč + (1,094 x 240 000 Kč)). Pro oba dva způsoby platí, že by se výše náhrady pro sekundární oběti po 1. 1. 2014 zvýšila, a základní částka náhrady by se pohybovala v řádech několika statisíc korun. Zároveň jsou oba dva způsoby výhodné v tom, že nejsou rigidní a výše náhrady se v čase bude měnit, neboť jsou oba dva navázány na pohyblivou složku průměrné hrubé měsíční mzdy (v prvním případě přímo, v druhém případě prostřednictvím výše jednoho bodu za bolest). Otázkou zůstává vhodnost použití ukazatele průměrné hrubé měsíční mzdy pro určení výše náhrady za nemajetkovou újmu sekundárních obětí, jelikož ta k tomuto ukazateli nemá naprosto žádný vztah (na prožívání duševního utrpení vliv nemá výše hrubé měsíční mzdy absolutně žádný dopad). Podstatné je podotknout, že oba dva způsoby se omezují na stanovení základní výše náhrady nemajetkové újmy vytrpěnou sekundární oběti výlučně v důsledku usmrcení osoby blízké, na náhradu nemajetkové újmy v důsledku zvláště závažného ublížení na zdraví osoby blízké se nevztahují. K náhradě za újmu utrpenou v důsledku zvláště závažného ublížení na zdraví osoby blízké J. Kotula dodává, že výše této náhrady může být v konkrétním případě i vyšší nežli náhrada za újmu v důsledku usmrcení osoby blízké, a to z důvodu vyšší intenzity takového zásahu v individuálním případě. Podle J. Kotuly zde lze navázat na dosavadní soudní praxi, jež nahrazovala tuto újmu cestou ochrany osobnosti sekundárních obětí, a náhrady přiznávané soudy se pohybovaly v částkách do 1 000 000 Kč.¹⁴⁸

K druhému způsobu předestřenému J. Kotulou se kloní i R. Žďárek¹⁴⁹ a navrhuje, aby se základní výše náhrady nemajetkové újmy pro sekundární oběti za smrt osoby blízké při „průměrných rodinných vztazích“, „průměrném zavinění“, a vzhledem k (dis)kontinuitě úpravy občanského zákoníku 2012 s úpravou před 1. 1. 2012 pohybovala okolo 500 000 Kč. Tuto částku zdůvodňuje analogickým postupem podle Metodiky k náhradě nemajetkové újmy, jež navýšila hodnotu jednoho bodu u bolestného na přibližně dvojnásobek. Zdvojnásobením výše náhrady, již občanský

¹⁴⁸ Vítová, B., Dohnal, J., Kotula, J. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k § 2894 až § 2971*. Olomouc: ANAG, 2015, s. 234-236.

¹⁴⁹ Žďárek, R., Těšínová, J., Škárová, M. a kol. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 52.

zákoník 1964 přiznával většině osob blízkých při usmrcení osoby blízké náhradu za nemajetkovou újmu (240 000 Kč) dochází R. Žďárek k uvedené částce 500 000 Kč.

V jaké výši by se měla pohybovat základní výši náhrady pro sekundární oběti při zvlášť závažném ublížení na zdraví primární oběti, R. Žďárek nepředjímá, a ani nespécifikuje, zdali má být výše této náhrady vyšší nebo nižší v poměru k výši náhrady sekundární oběti v důsledku usmrcení primární oběti. Podle něj obecnou základní výši této náhrady určit nelze, neboť nelze ani obecně stanovit, zdali utrpení sekundární oběti v důsledku zvlášť závažného ublížení na zdraví primární oběti je větší nebo menší než v důsledku jejího usmrcení. K tomu R. Žďárek pouze poznamenává, že soud by se měly k přiznávání náhrady v případech zvlášť závažného ublížení na zdraví primární oběti stavět restriktivně. Rozhodně podle něj nelze odškodňovat všechny osoby blízké primární oběti. Náhrada by měla být sekundární oběti přisouzena pouze za předpokladu, že zdravotní stav primární oběti má vskutku citelný dopad do osobní sféry sekundární oběti.

3.2.2. Výše náhrady podle Nejvyššího soudu

Jasno v problematice stanovení základní výše náhrady pro sekundární oběti přinesl Nejvyšší soud svým rozhodnutím z 12. dubna 2016¹⁵⁰ a na to navazující tiskové zprávě¹⁵¹. V uvedeném rozhodnutí postavil Nejvyšší soud na jisto, že nelze vycházet z Metodiky k náhradě nemajetkové újmy a považovat částku 10 000 000 Kč představující podle Metodiky k náhradě nemajetkové újmy peněžitou hodnotu lidského života za limit náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí. Nejvyšší soud zdůraznil, že Metodika k náhradě nemajetkové újmy slouží výlučně k odškodňování újmy na zdraví (za bolest a za ztížení společenského uplatnění) primární oběti ve smyslu ustanovení § 2958 o. z. 2012. Metodika k náhradě nemajetkové újmy poskytuje oporu

¹⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

¹⁵¹ Nejvyšší soud. *Nejvyšší soud systematicky monitoruje činnost českých soudů na trestním úseku při rozhodování v adhezním řízení o nárocích na náhradu nemajetkové újmy, způsobené trestnou činností.* tisková zpráva. [online]. 12. 4. 2016 [cit. 2016-12-14]. Dostupné z [www: <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Prověřenostamedia~TiskovezpravyNejvyssih-osoudu~Nejvyssi_soud_systematicky_monitoruje_cinnost_ceskych_soudu_na_trestnim_useku_pri_rozhodovani_v_adheznim_rizeni__o_narocich_na_nahradu_nemajetkove_ujmy__zpusobene_trestnou_cinnosti~?openDocument&lng=CZ>](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Prověřenostamedia~TiskovezpravyNejvyssih-osoudu~Nejvyssi_soud_systematicky_monitoruje_cinnost_ceskych_soudu_na_trestnim_useku_pri_rozhodovani_v_adheznim_rizeni__o_narocich_na_nahradu_nemajetkove_ujmy__zpusobene_trestnou_cinnosti~?openDocument&lng=CZ).

pro posouzení stupně a intenzity zásahu do zdraví primární oběti a vychází tudíž ze zcela odlišných koncepčních východisek, jejichž uplatnění u náhrady nemajetkové újmy sekundární oběti nemá své místo. Soudy se proto nemohou ve svých rozhodnutích ve věci náhrady podle ustanovení § 2959 o. z. 1964 odkazovat na Metodiku k náhradě nemajetkové újmy a považovat částku 10 000 000 Kč za horní hranici náhrady pro sekundární oběti. Podle Nejvyššího soudu se má základní výše náhrady podle ustanovení § 2959 o. z. 1964 pohybovat v rozmezí 240 000-500 000 Kč. Tato základní výše kompenzace platí pro skupinu citově nejbližší spjatých osob (rodiče, děti a manželé) a odpovídá typovým (neutrální) případům, u nichž nejsou naplněna zpříšňující či naopak zmírňující kritéria (vyšší forma zavinění, více nad obvyklou míru rozvinuté rodinné vztahy apod.). Záměrem zákonodárce podle Nejvyššího soudu nebylo přijetím občanského zákoníku 2012 zpochybnit dosavadní rozhodovací praxi soudů, která se k problematice náhrad sekundárních obětí před nabytím účinnosti občanského zákoníku vyvinula. Stejně tak nebylo jeho záměrem nastolit stav zásadní diskontinuity v rozhodovací činnosti soudů v podobě neúměrně vysokých náhrad. Základní výše náhrady stanovená Nejvyšším soudem proto navazuje na dosavadní vývoj aplikační praxe a zároveň zohledňuje i určitou progresi, kterou přinesly změny v úpravě odškodňování nemajetkové újmy. Touto progresí zřejmě Nejvyšší soud rozumí svou Metodiku k náhradě nemajetkové újmy, jež vedla k navýšení náhrad za nemajetkovou újmu při ublížení na zdraví. V případě bolestného se hodnota jednoho bodu stanovená Metodikou k náhradě nemajetkové újmy přibližně zdvojnásobila. Vzhledem k této aktualizaci hodnot odpovídající společenskému očekávání se rozhodl Nejvyšší soud určit horní hranici základní výše náhrady podle § 2959 o. z. 2012 na 500 000 Kč, což představuje přibližně zdvojnásobení náhrady podle § 443 odst. 3 o. z. 1964. Výsledkem je, že Nejvyšší soud odmítl, aby soudy postupovaly podle části Metodiky k náhradě nemajetkové újmy vztahující se k odškodňování ztížení společenského uplatnění, která vychází z „ceny života“ odpovídající zhruba 10 000 000 Kč. Zároveň soud přiznal, že při stanovení základní částky náhrady pro sekundární oběti čerpal z částí Metodiky k náhradě nemajetkové újmy týkající se bolestného, kdy se hodnota jednoho bodu bolesti oproti právní úpravě občanského zákoníku 1964 přibližně zdvojnásobilo.

3.3. Dědění, postoupení a započtení práva sekundární oběti na náhradu

Pro posouzení přechodu práva na náhradu podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 na dědice, je nejdříve nutné posoudit povahu tohoto práva. Podle ustálené judikatury je právo na náhradu újmy sekundární oběti právem osobním (právo spjaté s osobou věřitele) a z toho důvodu zaniká smrtí povinné nebo oprávněné osoby.¹⁵² Právo na náhradu sekundární oběti jakožto právo spjaté s osobou věřitele v souladu s ustanovením § 2009 odst. 2 o. z. 2012 jeho smrtí zaniká. Avšak v případě, kdy bylo právo sekundární oběti již uplatněno u soudu nebo škůdcem jako dluh uznáno, stává se na základě ustanovení § 1475 odst. 2 o. z. 2012 součástí pozůstalosti a je předmětem dědictví. Za předpokladu, že za účelem uspokojení práva na náhradu podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 byla podána žaloba nebo bylo toto právo uznáno, smrtí škůdce nebo sekundární oběti nezanikne, nýbrž přejde na dědice.¹⁵³ Nutno podotknout, že pohled doktríny na možnost přechodu práva sekundární oběti na dědice není jednotný a například J. Šilhán zastává názor zcela opačný.¹⁵⁴

Za předpokladu, že za účelem uspokojení práva sekundární oběti byly podána žaloba nebo bylo toto právo uznáno, lze právo na peněžní náhradu i postoupit na třetí osobu (§ 1881 odst. 2 o. z. 2012). Ani v otázce postupitelnosti práva sekundární oběti nepanuje v doktríně konsensus. Například J. Hadamčík dospívá k postupitelnosti tohoto práva dokonce za situace, kdy nebylo sekundární oběti uplatněno u soudu nebo uznáno škůdcem¹⁵⁵. Započtení na pohledávku sekundární

¹⁵² Rozhodnutí Nejvyšší soud ze dne 27. září 2005, sp. zn. 30 Cdo 1051/2005. V soud rozhodoval o náhradě pro pozůstalého cestou obecné ochrany osobnosti občanského zákoníku 1964 (předtím než občanský zákoník 1964 obsahoval § 444 odst. 3).

¹⁵³ Ministerstvo spravedlnosti. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku (konsolidovaná verze)*. [online]. 3. 2. 2012 [cit. 2016-11-11]. Dostupné z www: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, na podporu toho srov. Švestka, J., Jehlička, O, Škárová, M., a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 145 (bod 6).

¹⁵⁴ Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1236 (bod 25).

¹⁵⁵ Hadamčík, L. Postoupení pohledávky na peněžité odčinění nemajetkové újmy. *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 19, s. 667.

oběti (za předpokladu, že bude jistá a určitá) možné je (a contrario ustanovení § 1988 odst. 2 o. z. 2012).¹⁵⁶

ZÁVĚR

Provedená analýza ukázala, že nová právní úprava občanského zákoníku 2012 situaci sekundárních obětí obecně zlepšila. Občanský zákoník 2012 již nestanoví žádná omezení výše náhrady, okruh oprávněných sekundárních obětí je širší a sekundární oběť má právo na náhradu nejen v případě usmrcení ale i v případě zvlášť závažného ublížení na zdraví primární oběti.

Z komparativního hlediska jsou změny, které občanský zákoník 2012 přinesl, zásadně v souladu s vývojovými tendencemi v evropském deliktním právu (ať na úrovni jednotlivých států Evropy nebo na nadnárodní úrovni).

Právního režimu, v němž se nárok sekundární oběti po 1. 1. 2012 odvíjí, záleží nově na povaze právní povinnosti, jejímž porušením vznikla újma sekundárních obětí. Vznikne-li újma sekundární oběti v důsledku toho, že škůdce porušil svou zákonnou povinnost, předpokladem vzniku odpovědnost škůdce podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 je mj. zavinění. Vznikne-li újma sekundární oběti v důsledku tohoto, že škůdce jednal v rozporu se smlouvou, jeho odpovědnost je objektivní. Zavinění škůdce se ke vzniku jeho odpovědnosti podle ustanovení § 2959 o. z. 2012 nevyžaduje.

Negativně mohou sekundární oběti vnímat změny ve svém procesním postavení. Sekundární oběti musí nově před soudem dokazovat, že újma primární oběti jim způsobila skutečné duševní útrapy, a prokazovat okolnosti odůvodňující míru své újmy. Tím vnesl občanský zákoník 2012 do nároku sekundárních obětí určitou míru právní nejistoty.

Nejvýraznější změna oproti občanskému zákoníku 1964 (§ 444 odst. 3) spočívá v tom, že občanský zákoník 2012 v ustanovení § 2959 nestanoví žádné fixní částky náhrad pro sekundární oběti. Umožňuje tím soudům, aby zvážily všechny okolnosti individuálního případu a přisoudit sekundární oběti spravedlivou náhradu odpovídající svou výší skutečně utrpěné újmě. Jaké konkrétní okolnosti mají soudy hodnotit a podle

¹⁵⁶ Srov. Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1710.

jakých zásad mají při určování výše náhrady postupovat, však ustanovení § 2959 o. z. 2012 neupřesňuje. Přesto se soudy nenachází v žádném absolutním právním vakuu. K dispozici jsou jim zejména: (1) kritéria, již dovodily nejvyšší soudní instance ve své judikatuře, a jejichž naplnění mají hodnotit; (2) pravidla vyplývající z ustanovení občanského zákoníku 2012 o povinnosti nahradit škodu, jež soudy aplikují při rozhodování o výši náhrady nemajetkové újmy obdobně. Soudy rovněž do svých úvah do výše náhrady zahrnou okolnosti zvláštního zřetele hodné (§ 2957 o. z. 2012). V neposlední řadě soudy musí při určování výše náhrady v individuálním přihlédnout i k výši náhrady ve srovnatelných případech (princip proporcionality).

Základní částku náhrady podle ustanovení § 2959 o. z. 2012, od které soudy mají své úvahy o výši náhrady v individuálním případě odvíjet, určil Nejvyšší soud v rozmezí 240 000-500 000 Kč.

LITERATURA

Tištěné zdroje

- Achour, G., Pelikán, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: KEY Publishing, 2015. ISBN 978-80-7418-231-0
- Cilínková, M., Kuboň, D. Odškodňování při usmrcení osoby blízké. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 10, s. 30-35. ISSN 1210-6348
- Doležal, A., Doležal, T. *Praktické dopady nového občanského zákoníku na provozování lékařské praxe*. Praha: BOFIA Medical, 2014. ISBN: 978-80-87996-00-3
- Elischer, D. Citová újma, ztráta naděje, reflexní újma, újma na kráse, budoucí škoda aneb pojetí újmy ve francouzském právu. *Zdravotnické fórum*, 2012, č. 4, s. 21-30. ISSN 1804-9664
- Hadamčík, L. Postoupení pohledávky na peněžitě odčinění nemajetkové újmy. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 19, s. 667-671. ISSN 1210-6410
- Hánělová, K. (R)evoluce v odškodňování duševních útrap? *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 11-12, s. 264-270. ISSN 1213-5313
- Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8
- Karner, E. Náhrada ideálních škod podle rakouského návrhu reformy a principů evropského deliktního práva. In: Tichý, L. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Vodnář, 2005, s. 122-138. ISBN 80-85889-63-3
- Kerschner, F. a kol. *Schmerzensgeld: Kommentar und Judikatur*. Vídeň: Verl. Österreich, 2013. ISBN 978-3-7046-5745-9
- Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9
- Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-73-1
- Ryška, M. Odškodnění sekundárních obětí dle § 2959 ObčZ. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 11, s. 381-383. ISSN 1210-6410

- Stiegler, A. M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschäden – Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung*. Vídeň, Kolín, Výmarn: Böhlau Verlag, 2009. ISBN 978-3-205-78199-8
- Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8
- Švestka, J., Jehlička, O., Škárková, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-486-4
- Tichý, L. (ed.) *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Vodnář, 2005. ISBN 80-85889-63-3
- Valuš, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-045-1
- Vítová, B., Dohnal, J., Kotula, J. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k § 2894 až § 2971*. Olomouc: ANAG, 2015. ISBN 978-80-7263-940-3
- Vlasák, M. Aktuální vývoj práva civilních deliktů napříč Evropou na pozadí mezinárodní konference „European Tort Law 2008“. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 13, s. 489-493. ISSN 1210-6410
- Vlasák, M. Náhrada nemajetkové újmy v Principech evropského deliktního práva (PETL) a v návrhu občanského zákoníku. *Jurisprudence*, 2009, roč. 18, č. 4, s. 40-49. ISSN 1802-3843
- Vlasák, M. Náhrada nemajetkové újmy v případě usmrcení osoby blízké. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 4, s. 189 -192. ISSN 214-7966
- Vojtek, P. Nároky třetích osob, zejména pozůstalých. In: Tichý, L. (ed.) *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: Sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Vodnář., 2005, s. 75-82. ISBN 80-85889-63-3
- Wágnerová, E., Šimíček, V., Langášek T. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6
- Zima, P. Nervový šok a sekundární oběti. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 6, s. 216-219. ISSN 1210-6410

- Žďárek, R., Těšinová, J., Škárová, M. a kol. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-280-9

Internetové zdroje

- Doležal, T. Doporučení Nejvyššího soudu k odškodňování sekundárních obětí podle § 2959 OZ. In: *zdravotnickopravo.info* [online]. 12. 4. 2016 [cit. 2016-11-26]. Dostupný z www: <<http://zdravotnickopravo.info/doporuzeni-nejvyssiho-soudu-k-odskodnovani-sekundarnich-obeti-podle-%C2%A7-2959-oz/>>
- Ministerstvo spravedlnosti. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku (konsolidovaná verze)*. [online]. 3. 2. 2012 [cit. 2016-11-11]. Dostupný z www: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>
- Německý Spolkový sněm. *Plenární protokol 18/2006*. 206. zasedání Německého Spolkového sněmu, 18. volební období. [online]. 1. 12. 2016 [cit. 2016-12-14]. Dostupný z www: <<http://dipbt.bundestag.de/dip21/btp/18/18206.pdf#P.20599>>
- Stiegler, A. M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschäden – Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung*. Vídeň, Kolín, Výmar: Böhlau Verlag, 2009. [online]. [cit. 2016-12-14]. Dostupný také online z www: <<https://oapen.org/download?type=document&docid=437173>>
- Výboru ministrů Rady Evropy. *Rezoluce (75) 7 o odškodnění za ublížení na zdraví nebo usmrcení*. [online]. 14. 3. 1975 [cit. 2016-12-14]. Dostupný z www: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804f2a17>>
- Nejvyšší soud. *Nejvyšší soud systematicky monitoruje činnost českých soudů na trestním úseku při rozhodování v adhezním řízení o nárocích na náhradu nemajetkové újmy, způsobené trestnou činností*. tisková zpráva. [online]. 12. 4. 2016 [cit. 2016-12-14]. Dostupný z www: <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~TiskovezpravyNejvyssihsoudu~Nejvyssi_soud_systemicky_monitoruje_cinnost_cesky_soudu_na_trestnim_useku_pri_rozhodovani_v_adheznim_rizeni_o_narocich_na>

Seznam rozhodnutí českých soudů a Nejvyššího soudu ČR

- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2016, sp. zn. 3 Tdo 594/2016
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. května 2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2015
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015
- náleží Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. ÚS 2844/14
- rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 14. ledna 2015, sp. zn. 8 To 107/2014
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2012, sp. zn. 30 Cdo 947/2011
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2012, sp. zn. 30 Cdo 83/2011
- rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 5. června 2013, sp. zn. 31 C 71/2010
- rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 13. července 2010, sp. zn. Co 249/2006
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. března 2010, sp. zn. 22 Cdo 2789/2008
- rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích-pobočka v Táboře ze dne 15. listopadu 2005, sp. zn. 14 To 290/2005
- náleží Ústavního soudu ze dne 5. června 2005, sp. zn. Pl. US 16/04
- rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 7. 2000, sp. zn. 23 C 82/99
- náleží Ústavního soudu ze dne 20. května 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01
- rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. července 2000, sp. zn. 23 C 82/99
- rozhodnutí Nejvyšší soud České republiky, Rv I 379/29, *Vážný* 9674

Seznam rozhodnutí rakouských soudů

- rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 12. července 2007, 2 Ob 263/06z
- rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 14. června 2007, 2 Ob 15/07f
- rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 2. února 2006, 2 Ob 212/04x
- rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2005, 2 Ob 90/05g
- rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2004, 2 Ob 141/04f
- rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2002, 8 Ob 127/02p
- rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 16. května 2001, 2 Ob 84/01v.

- rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 16. června 1994, 2 Ob 45/93

Seznam rozhodnutí dalších cizích soudů

- rozhodnutí Spolkového soudního dvora ze dne 27. ledna 2015, VI ZR 548/12
- rozhodnutí bulharského Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2008, 371/2008
- rozhodnutí německého Spolkového soudního dvoru ze dne 11. května 1971, VI ZR 78/70
- rozhodnutí francouzského Kasačního soudu, občanskoprávní senát, ze dne 13. února 1923, D. P. 1923, I. 52

SEZNAM POUŽÍVANÝCH ZKRATEK

bodová vyhláška	vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů
občanský zákoník 1964, o. z. 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
občanský zákoník 2012, o. z. 2012	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Evropská úmluva	sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
francouzský občanský zákoník, CC	občanský zákoník Francouzů, vyhlášený dne 21. 3. 1804, ve znění pozdějších předpisů
Listina základních práv a svobod, LZPS	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Metodika k náhradě nemajetkové újmy	Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)
německý občanský zákoník, BGB	1896 ř. z., s. 195, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
PETL	Principy evropského deliktního práva Evropské skupiny deliktního práva
Rezoluce (75) 7	Rezoluce Rady Evropy (75) 7 o odškodnění za ublížení na zdraví nebo usmrcení ze dne 14. března 1975
trestní zákoník, tr. z.	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
všeobecný občanský zákoník,	patent č. 946/1811 Sb., z. s., všeobecný občanský

ABGB	zákoník pro všechny německé dědičné země Rakouské monarchie, ve znění pozdějších předpisů
zákon o provozu na pozemních komunikacích	zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 47/2004 Sb.	zákon č. 47/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 365/2011 Sb.	zákon č. 365/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
zákon o obchodních korporacích, z. o. k.	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
zákon o zdravotních službách	zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
zákoník práce 1965	zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce , ve znění pozdějších předpisů
zákoník práce 2006	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

RESUMÉ

V této diplomové práci „Náhrada nemajetkové újmy u tzv. sekundárních obětí“ jsem se zabývala problematikou sekundárních obětí. Sekundární oběť jsem si definovala jako poškozeného, který utrpěl nemajetkovou újmu v důsledku toho, co se přihodilo jiné osobě (primární oběti), jež byla porušením povinnosti ze strany škůdce poškozena bezprostředně. Zaměřila jsem se přitom výlučně na sekundární oběti podle ustanovení § 2959 o. z. 2012. Na základě ustanovení § 2959 o. z. 2012 mohou sekundární oběti po škůdci požadovat peněžitou náhradu za újmu, již utrpěly v důsledku usmrcení nebo zvlášť závažného ublížení na zdraví své osoby blízké (primární oběti).

Při komplexní analýze ustanovení § 2959 o. z. 2012 jsem se vypořádala zejména s povahou újmy primární oběti, s otázkou okruhu oprávněných sekundárních obětí a kvalitou jimi utrpěné újmy i s rozsahem náhrady újmy sekundárních obětí. Využila jsem přitom komparativní metodu. Právní úpravu občanského zákoníku 2012 jsem porovnávala s předchozí občanskoprávní úpravou a související judikaturou českých soudů. Za účelem mezinárodního srovnání jsem doplnila jednotlivé kapitoly o poznatky o právním postavení sekundárních obětí (osob blízkých) v rakouském právu.

Provedená analýza ukázala, že nová právní úprava občanského zákoníku 2012 situaci sekundárních obětí obecně zlepšila. Občanský zákoník 2012 již nestanoví žádná omezení výše náhrady, okruh oprávněných sekundárních obětí je širší a sekundární oběť má právo na náhradu nejen v případě usmrcení ale i v případě zvlášť závažného ublížení na zdraví primární oběti.

ABSTRACT

This final thesis "Compensation for a non-pecuniary harm of secondary victims" deals with the issue of secondary victims. A secondary victim is defined as an injured person who suffered a non-pecuniary harm as a consequence of what happened to another person (primary victim) to which the tortfeasor caused imminent harm. I focused exclusively on secondary victims under the section 2959 of Czech Civil Code. The section 2959 of Czech Civil Code enables secondary victims to require a monetary compensation for the harm which they suffered as a consequence of a death or a serious injury of their close person (primary victim).

Within the analysis of section 2959 of Czech Civil Code I described the nature of a harm suffered by the primary victim, the circle of eligible secondary victims and the quality of their harm, as well as the extent of the compensation for the harm of secondary victims. Doing so, I used the comparative method. I compared the legal regulation of the Czech Civil Code with the former Czech regulation and corresponding decisions of Czech courts. For the purposes of international comparison, each chapter includes a part of the legal situation of secondary victim (close person) under the Austrian law.

The analysis showed that the new regulation under Czech Civil Code improved in general the situation of secondary victims. There is no limitation to the amount of compensation, the circle of eligible secondary victims is now bigger and secondary victim has a right to require a compensation not only in the case of death but also in case of serious injury of the secondary victim.

KLÍČOVÁ SLOVA

- sekundární oběti
- nemajetková újma
- osoba blízká

KEY WORDS

- secondary victim
- non-pecuniary harm
- close person